

**“IL VAUT MIEUX PRENDRE SOUCI DE LA
QUALITÉ QUE DE LA QUANTITÉ...”
DE SOCIALE ACHTERGROND VAN
DE GENTSE SPORTVERENIGINGEN OP
HET EINDE VAN DE 19de EN HET BEGIN VAN
DE 20ste EEUW¹**

door Joachim Derwael

“Procès verbal de l’assemblée générale du samedi 2 juillet 1887... Séance de la commission après l’assemblée générale. Mr. Mathieu fait savoir que Mr. Anseele a exprimé le désir de faire partie de notre cercle, mais que ne voulant pas être refusé il ne voulait être présenté qu’après avoir fait l’objet d’une discussion de la commission et ceci parce qu’il est le chef du parti socialiste. Après une longue discussion Mr. Van Waesberghe est chargé de lui faire savoir que pour le bien être de la société le prie de ne pas se laisser présenter”.²

Inleiding

Deze passage uit de notulen van de vergaderingen van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent zegt veel over zowel de figuur Anseele als over de roeivereniging in kwestie. Enerzijds profileert Anseele zich als een socialistisch voorman die zich inzet voor een verbetering van de levensomstandigheden van de arbeiders en armen, maar anderzijds wil hij ook opgenomen worden in één van de meest prestigieuze roeiclubs van Gent en zo ook in de betere kringen van de stad. De aanvraag van Anseele om lid te mogen worden van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent moet nogal gevoelig gelegen hebben bij de bestuursleden van de club. Waarom behandelden ze immers de aanvraag niet op de algemene vergadering? Waarom moesten ze een speciale vergadering beleggen na de algemene vergadering? Vreesden de bestuurslui dat de leden Anseele wel de toestemming zouden geven om lid te worden? Was de club nog niet rijp om socialisten in haar rangen op te nemen? Vertrekkend vanuit deze passage leek het me interessant om in dit artikel dieper in te gaan

¹ DERWAELE J., *Sociale achtergrond van de Gentse sportverenigingen en hun bestuurders op het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw*, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling, promotor prof. dr. E. Vanhaute), 2001, XX + 285 p.

² Notulen van de vergaderingen van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent. (uit het archief van de club)

JOACHIM DERWAEL

op de sociale achtergrond van diverse Gentse sportverenigingen op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw.

Vele sportdisciplines, zoals ze thans worden beoefend, ontstonden in de loop van de negentiende eeuw. Een aantal bekende Gentse sportverenigingen beroepen zich graag op hun glorieus verleden dat vaak teruggaat tot een eind in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. Dit brengt mij ertoe te onderzoeken welke de personen waren die achter deze verenigingen stonden en of er nog andere dan de nu nog bestaande sportclubs bestonden. Ik start mijn onderzoek rond het jaar 1890 en eindig in 1914. Waarom precies deze afbakening? Deze periode vormt een soort overgangperiode in de geschiedenis van de sport. Vele sporten, zoals ze vandaag worden beoefend, kenden hun ontstaan in de loop van de negentiende eeuw. Op het einde van de negentiende en bij het begin van de twintigste eeuw evolueerden deze sporten van een rareiteit die door een beperkt aantal personen werd beoefend tot een belangrijk maatschappelijk fenomeen tijdens het interbellum.

In dit artikel zal ik enkele facetten van de sociale geschiedenis van het fenomeen sport belichten via verschillende invalshoeken. Als kader neem ik de stad Gent op het einde van de negentiende en bij het begin van de twintigste eeuw. Via de bestuurslijsten, statuten,... van de verschillende teruggevonden sportclubs ga ik op zoek naar de sociale achtergrond van de personen die in het bestuur zetelden van de Gentse sportclubs en tracht zo inzicht te krijgen in de vraag of bepaalde sociale klassen zich bezighielden met bepaalde sporttakken en of personen uit eenzelfde sociale klasse zich aansloten bij eenzelfde club.

In het eerste deel van dit artikel behandel ik de toetredingsvoorwaarden (lidgelden,...) van de verenigingen. Vervolgens schets ik de sociale achtergrond van de bestuursleden aan de hand van hun beroepsactiviteiten en de belastingen die ze betaalden. In deel drie zet ik de banden tussen de sportclubs uiteen. De ligging van de diverse clublokalen behandel ik in deel vier en tot slot komen de spanningen tussen de roeiclubs aan bod. Ik beperk mij in dit artikel hoofdzakelijk tot de wielrijder-, automobiel-, vlieg-, roei- en zeilverenigingen. Waarom juist deze sporttakken? Ten eerste waren de bestuursleden van de verschillende nu nog bestaande roeiverenigingen zeer behulpzaam bij mijn zoektocht naar informatie. Daardoor beschik ik over veel archiefinformatie in verband met deze sporttak. Uit de literatuur blijkt ook dat het roeien een zeer belangrijke sport was in het begin van de twintigste eeuw, niet alleen omwille van de sportieve resultaten, maar ook omwille van enkele sociale aspecten. De wielrijder-, automobiel- en vliegclubs werden ook nader bekeken omdat uit mijn onderzoek blijkt dat een bepaalde sociale klasse in Gent de technologische evoluties in deze periode volgde. Ook op dit facet zal dieper ingegaan worden in dit artikel. Bijgevoegd vindt men een overzicht van de clublokalen van de diverse sportverenigingen en een afkortinglijst.

DE SOCIALE ACHTERGROND

1. Toetredingsvoorwaarden

Om een duidelijker beeld te krijgen van de personen die op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw sport konden beoefenen, zet ik in dit deel een aantal van de voorwaarden uiteen waaraan men moest voldoen om te kunnen sporten in clubverband. Ten eerste moest men over de vereiste financiële middelen beschikken. Om zich te kunnen ontspannen moest men van zijn loon een bepaald bedrag overhouden en sport is slechts één van de vele ontspanningsmogelijkheden. Ten tweede moest men natuurlijk de tijd hebben om aan sport te kunnen doen. Op dit laatste facet ga ik hier niet dieper in.

Toetredingsvoorwaarden en jaarlijkse lidgelden

Bij meerdere verenigingen waarvan ik de voorwaarden tot lidmaatschap vond, namelijk de Automobile-club des Flandres, de Aéro-club des Flandres, de Royal Sailing Club en de Yacht Club de Gand, moest men door minstens twee leden voorgedragen worden om in aanmerking te komen voor het lidmaatschap.³ Bij de Cercle Vélocipédique de Gand⁴, de Vélodrome Gantois⁵, de Vlaamsche Wielrijderskring⁶ en de Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen⁷ was dit niet het geval. Wanneer men voorgedragen werd, werd de aanvraag onderzocht door het bestuur van de club en moest ze goedgekeurd worden door een meerderheid van de bestuursleden. Alhoewel deze nergens vermeld werd, was de reden voor deze procedure hoogstwaarschijnlijk een vorm van sociale controle. Men wilde niet om het even wie in de vereniging toelaten (cfr. inleiding: de casus Anseele). Deze reden vinden we terug in het verslag van een vergadering van de bestuursleden van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent op 29 april 1890:

*"...Il juge donc qu'il vaut mieux prendre souci de la qualité que de la quantité des membres..."*⁸

³ De toetredingsvoorwaarden werden bijna altijd in de statuten van de clubs vermeld.

Annuaire de l'Automobile-Club des Flandres: 1908, Gand, Vander Haeghen, 1908, pp. 7-13.

RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I A 14.

Annuaire du Royal Sailing Club: 1908, Gand, Vandeweghe, 1908, pp. 5-9.

Annuaire du Yacht Club et Motorboat Club des Flandres: 1914, Gand, s.n., 1914, pp. 22-27.

⁴ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I V 4.

⁵ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos II V 10.

⁶ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I V 4.

⁷ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos II V 10.

⁸ Notulen van de vergaderingen van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent. (uit het archief van de club)

Spijtig genoeg vond ik weinig statuten van de talrijke wielrijdersverenigingen die tussen 1905 en 1914 opgericht werden, zodat ik niet kon onderzoeken of deze regel ook daar gold. We kunnen wel stellen dat men bij de Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen niet moest worden voorgedragen. In ieder geval is het duidelijk dat deze regel werd ingevoerd om het elitaire karakter van verschillende verenigingen te behouden.

Bijna alle sportverenigingen hadden meerdere soorten leden. Naargelang het soort lid moest jaarlijks een bepaald bedrag aan lidgeld betaald worden. Zo bestond de A.C.F. in 1907 uit 7 soorten leden. De "membres fondateurs effectifs" waren de leden die zich hadden aangesloten bij de club voor 31 maart 1899. Zij betaalden jaarlijks 25 frank lidgeld. De "membres protecteurs" waren de leden die jaarlijks minstens 125 frank lidgeld betaalden. Zij maakten van rechtswege deel uit van de Raad. De "membres effectifs ordinaires" betaalden bij de aansluiting een éénmalige bijdrage van 10 frank en een jaarlijks lidgeld van 25 frank. Zij die zich tegelijkertijd ook wilden aansluiten bij de Automobile-Club de Belgique betaalden jaarlijks 40 frank. De "membres motocyclistes" betaalden, net zoals de "membres honoraires", een jaarlijks lidgeld van 10 frank. Een lid kon, door een éénmalige storting te doen van vijftienmaal het jaarlijkse lidgeld, zich ontdoen van de jaarlijkse bijdrage die moest worden betaald. De "membres d'honneur" en "membres correspondants" werden met een meerderheid van minstens 75% aangeduid door de Raad van de club omdat ze bepaalde diensten hadden verleend en in de toekomst waarschijnlijk nog zouden verlenen aan de club. Zij moesten geen lidgeld betalen en genoten dezelfde voordelen als de "membres effectifs". Zij beschikten enkel niet over een beslissende stem in de Raad.⁹ De lidgelden bleven op hetzelfde niveau gedurende de periode 1908-1912.¹⁰

Bij de A.C.F. moest men jaarlijks 10 frank lidgeld betalen. Dit vond ik op een inschrijvingsformulier van de vereniging.¹¹ Blijkbaar werd er door deze vereniging geen onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten leden. De jaarlijkse bijdrage voor de leden van de C.V.G. was vastgelegd op 10 frank.¹² De R.B.S.C. kende in 1903 drie soorten leden. De "membres effectifs" betaalden jaarlijks 25 frank inschrijvingsgeld en de "membres honoraires" jaarlijks 12 frank. De "membres d'honneur" waren die leden die, om de vereniging te steunen, hetzelfde lidgeld betaalden als de "membres effectifs". Daarenboven moest men als "membre effectif" en "d'honneur" ook een éénmalig inschrij-

⁹ *Annuaire de l'Automobile-Club des Flandres: 1907*, Gand, Vander Haeghen A., 1907, pp. 9-12.

¹⁰ *Annuaire de l'Automobile-Club des Flandres: 1908, 1909, 1910, 1911 en 1912*, Gand, Vander Haeghen A.

¹¹ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I A 14. Het inschrijvingsformulier was wel niet gedateerd.

¹² RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I V 4.

DE SOCIALE ACHTERGROND

vingsgeld van 10 frank betalen en als "membre honoraire" 5 frank.¹³ De bijdragen bleven gelijk van 1904 tot 1914.¹⁴ Bij de R.S.N.G. moest men in 1884 jaarlijks 15 frank lidgeld betalen om een effectief lid te zijn en het lidgeld voor ereleden bedroeg 7,50 frank per jaar.¹⁵

De personen die bij de V.G. 10 frank lidgeld per jaar betaalden hadden toegang tot de piste om te fietsen en mochten alle wedstrijden bijwonen. Men beschouwde hen als "membres honoraires". De personen die jaarlijks 20 frank betaalden mochten ter voorbereiding van de wedstrijden twee uur per dag oefenen op de piste en alleen als die personen, die 20 frank betaalden, de toestemming gaven, mochten de "membres honoraires" tijdens die twee uren gebruik maken van de piste.¹⁶ Bij de V.I.W. betaalde men 2 frank inkomrecht en een jaarlijkse bijdrage van 8 frank.¹⁷

De W.V.O.V. was een speciale vereniging. Enerzijds verenigde die club verschillende wielrijdersclubs uit Oost-Vlaanderen en anderzijds waren er ook individuele personen lid. Een wielclub uit Gent die zich bij deze vereniging wou aansluiten moest jaarlijks 0,5 frank per lid betalen, met een minimum van 10 frank; een club uit de provincie 0,25 frank per jaar per lid met een minimum van 5 frank. Wat mij interesseert zijn de individuele leden. Zij dienden minimum 1 frank lidgeld per jaar te betalen.¹⁸

De K.Y.C.G. kende in 1914 vijf verschillende soorten leden. De "membres d'honneur" waren die personen die door hun rang, beroep of door de diensten die ze verleenden aan de club, deze titel verdienden. De titel werd toegekend door de algemene vergadering. De "membres protecteurs" waren die "membres effectifs" of "membres honoraires" die een lidgeld van minstens 40 frank per jaar betaalden. De "membres effectifs" moesten elk jaar een bijdrage betalen van minstens 20 frank en de "membres honoraires" minstens 10 frank per jaar. De "membres correspondants" moesten geen inschrijvingsgeld betalen. Deze titel werd toegekend aan vreemdelingen in de stad die, via hun relaties in de zeil- en yachtwereld, de club diensten konden bewijzen. Hun aanstelling moest wel goedgekeurd worden door de algemene vergadering.¹⁹

¹³ *Annuaire du Royal Sailing Club: 1903*, Gand, Buyck, 1903, pp. 5-11.

¹⁴ *Annuaire du Royal Sailing Club: 1904, 1906, 1907, 1908, 1910, 1911, 1913 en 1914.*

¹⁵ *Jubileumboek van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent, 1883-1983*, Gent, s.n., 1983, p. 15.

De aanduiding van de leden gebeurde hier in het Nederlands.

¹⁶ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos II V 10.

¹⁷ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I V 4.

¹⁸ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos II V 10.

¹⁹ *Annuaire du Yacht Club et Motorboat...*, pp. 22-23.

JOACHIM DERWAEL

Zoals je kan vaststellen bestonden er grote verschillen tussen de te betalen lid-gelden. Naast de jaarlijkse bijdragen aan de clubkas, dienden de leden ook nog aan enkele andere voorwaarden te voldoen. Zo kom men bij de A.C.F., wanneer men geen auto bezat, enkel "membre honoraire" worden en niet genieten van de voordelen die de club aan de "membres effectifs" bood.²⁰ De voordelen die wegvielen, werden nergens in de statuten vermeld.

Bij de R.B.S.C. moest men eigenaar zijn van een boot om zich als "membre effectif" te kunnen aansluiten. Het bestuur van de club bestond enkel uit deze leden. Per boot mocht er maar één eigenaar zijn. Het was dus niet mogelijk om met verschillende personen een boot te kopen en zich dan bij deze club aan te sluiten. Indien men de eigendom over zijn boot verloor, kwam men terecht in de categorie "membres honoraires" en diende men al zijn functies in het bestuur op te zeggen. Het was de leden verboden om in de clublokale politieke of religieuze discussies te houden. Al deze voorwaarden bleven door de jaren heen dezelfde.²¹

Bij de K.Y.C.G. was men, in tegenstelling tot de andere zeilvereniging, niet verplicht eigenaar te zijn van een boot om lid te worden. Elke eigenaar of mede-eigenaar van een boot werd "membre effectif". Personen die "membre effectif" wensten te worden, zonder dat ze een boot bezaten, konden dat indien ze het lidgeld daartoe betaalden.²²

Niet iedereen kon het op het einde van de 19de eeuw financieel aan om zich aan te sluiten bij een sportvereniging.²³ De arbeiders in de Gentse vlas- en katoenindustrie verdienden in 1894 gemiddeld 16,70 frank per week. Natuurlijk bestonden er verschillen onder de arbeiders, naargelang hun specialiteit (met als laagste 10,43 en als hoogste 23,84 frank), en tussen de verschillende fabrieken. Varlez maakte gebruik van de loongegevens van 11 weverijen gedurende een periode van dertien weken. Wanneer men deze gegevens vergelijkt met deze uit 1899 (13,48 frank gemiddeld per week), moet men ermee rekening houden dat in 1894 geen vrouwen en werklozen werden opgenomen.²⁴ Wanneer we naar de lonen bij Voortman kijken, zien we dat de mannen gemiddeld 20,7 frank per week verdienden in dezelfde periode.²⁵ Indien de

²⁰ *Annuaire de l'Automobile-Club des Flandres: 1907*, Gand, Vander Haeghen A., 1907, pp. 9-12.

²¹ *Annuaire du Royal Sailing Club: 1903*, Gand, Buyck, 1903, pp. 5-9.

²² *Annuaire du Yacht Club et Motorboat...*, pp. 22-23.

²³ In mijn eindverhandeling werk ik de beroepsgroepen uitgebreid uit en maak ook een budgetanalyse. Hier beperk ik me echter tot een beknopte samenvatting.

²⁴ VARLEZ (L.), *Les salaires dans l'industrie gantoise: I Industrie Cotonnaire*, Bruxelles, Office de publicité J. Lebègue & Compagnie, 1904, pp. 59-64.

²⁵ SCHOLLIERS (P.), *Wages, manufactures and workers in the nineteenth-century factory. The Voortman Cotton Mill in Ghent*, Oxford, Berg Publishers, 1996, p. 143.

DE SOCIALE ACHTERGROND

arbeiders zich dus zouden willen aansluiten als "membre effectif" bij één van de bovengenoemde verenigingen zouden ze dus bijna hun volledige of meer dan hun volledige weekloon moeten neertellen. Dit was zo goed als uitgesloten.²⁶ Wanneer we het gemiddelde weekloon in de vlas- en katoenindustrie van de vrouw (zij stond in voor gemiddeld 15 à 20% van het gezinsbudget) of andere kostwinners, zoals kinderen (zij stonden in voor gemiddeld 15 à 20% van het gezinsbudget), in het gezin bij het gemiddeld weekloon van de arbeider zouden optellen, komen we aan een gemiddeld weekbudget van ongeveer 26,46 à 29,43 frank.²⁷ Zelfs dan verkeerde men in de onmogelijkheid om zich bij een club aan te sluiten.

Onder de bestuursleden van de diverse sportverenigingen vond ik ook een aantal personen terug die in openbare dienst werkten. Ik beperk me hier dus tot deze ambtenaren die ook in de bestuurslijsten vermeld worden of die op een gelijkaardige dienst werkten, namelijk vrederechter, onderwijzer, belastingdirecteur, hoofdingenieur bruggen en wegen, stadsingenieur, politiecommissaris, kolonel, procureur-generaal, bureelhoofd en politieagent. De cijfers die vermeld worden in het werk van Heins hebben betrekking op de jaren 1900 en 1901.

Een procureur-generaal verdiende tussen de 253,58 en 256,73 frank per week, een belastingdirecteur tussen de 153,85 en 173,08 frank, een vrederechter tussen de 144,23 en 171,15 frank, een hoofdingenieur tussen de 144,23 en 173,08 frank, een stadsingenieur tussen de 144,23 en 153,85 frank, een bureelhoofd tussen de 63,46 en 80,77 frank, een politiecommissaris tussen de 67,31 en 76,93 frank, een onderwijzer tussen de 26,92 en 53,85 frank en een kolonel verdiende 182,69 frank.²⁸ Men zou kunnen stellen dat alle ambtenaren, op de onderwijzers na, zich zouden kunnen veroorloven om het lidgeld van de bovenvermelde verenigingen te betalen. Ik ben er wel van overtuigd dat de meeste ambtenaren niet aan de materiële voorwaarden, die sommige clubs stelden, konden voldoen.

Informatie over de inkomsten van personen met een vrij beroep en anderen vond ik nergens terug. Als we echter de bestuursleden van de verschillende

²⁶ We moeten wel vermelden dat we weinig informatie vonden over de lidgelden die moesten betaald worden bij de talrijke wielersclubs die ontstonden in de periode 1905-1914. Ook voor de G.R., de roeivereniging die zich als een volksclub profileerde, beschikken we niet over informatie in verband met de te betalen lidgelden. (cfr. infra)

²⁷ SCHOLLIERS (P.) en VAN DEN EECKHOUT (P.), "Geld in 't laetje. Arbeid en inkomen van Gentse arbeidersgezinnen circa 1900", in: *Arbeid in veelvoud*, Brussel, VUB-Press, pp. 194-195.

²⁸ HEINS (M.), *Petite indicateur statistique et réglementaire de la ville de Gand, 1900-1901*, Gand, Heins N, 1901, pp. 3-4.

clubs bekijken zien we dat er veel van hen advocaat, geneesheer, fabrikant waren of een ander vrije beroep uitoefenden.²⁹ Het is duidelijk dat deze mensen, ondanks het feit dat ik er geen informatie over vond, in staat waren de bijdragen te betalen om lid te worden van een vereniging.

2. De sociale achtergrond van de bestuursleden

Aan de hand van het beroep dat men uitoefende en de belastingen die men betaalde, tracht ik in dit deel de sociale achtergrond van de bestuursleden van de diverse sportverenigingen te achterhalen.³⁰ Ik baseer mij hiervoor op drie momentopnamen (1890-1891, 1903-1904 en 1911-1913). Meerdere verenigingen vallen echter uit de boot omdat ik van hen geen bestuursleden vond in de wegwijzer van de stad Gent voor de drie momentopnamen die ik onderzocht in de kieslijsten. Aangezien niet alle bestuursleden in de kieslijsten werden teruggevonden, is het beeld dat ik in dit deel schets dus onvolledig, maar naar mijn mening wel representatief. In dit artikel kan ik onmogelijk elke vereniging even uitgebreid aan bod laten komen. Van bepaalde bestuursleden, in de meeste gevallen studenten, die in de kieslijst teruggevonden werden, maar geen belastingen betaalden, vond ik ook hun vader terug. De belasting die de vader betaalde, gebruikte ik dan om het gemiddelde per club te berekenen. Ik doe dit omdat ik ervan uitga dat de bestuursleden in kwestie, als student nog steeds financieel afhankelijk waren van hun ouders.

²⁹ Dit kwam duidelijk naar voor bij het onderzoek dat ik verrichtte in de kieslijsten van de stad Gent.

³⁰ Deze informatie, het beroep van de bestuursleden en de belastingen die ze betaalden, vond ik in de kieslijsten van de stad Gent die zich bevinden in de bibliotheek van de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Universiteit Gent (1890-1891), en in het stadsarchief (1903-1904 en 1911-1913). Aanvullende informatie, in verband met de beroepsbezigheden, werd ook gehaald uit literatuur. De belangrijkste werken waarop ik mij baseerde, waren:

Devolder (Kathleen), *Gij die door 't volk gekozen zijt... De Gentse gemeenteraad en haar leden: 1830-1914*, Gent, Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, 1994, 555 p.

De Vuldere (Roland), *Biografisch repertorium der Belgische parlementairen. Senatoren en volksvertegenwoordigers van 1830 tot 1/8/1965*, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1965, 10 delen.

Lehoucq (Nicole) en Valcke (Tony), *De fonteinen van de Oranjeberg*, Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen en Stichting Mens en Cultuur, 1997, 3 delen.

Puissant (Jean), *Dictionnaire des patrons en Belgique: les hommes, les entreprises et les réseaux*, Brussel, De Boeck Universiteit, 1996, 729 p.

DE SOCIALE ACHTERGROND

Slechts sporadisch vermeld ik in dit artikel cijfers in verband met de betaalde belastingen. Voor een gedetailleerd overzicht kan u terecht in mijn eindverhandeling.³¹

2.1. Automobielclubs

Onder de teruggevonden bestuursleden van de Automobile-Club des Flandres bevonden zich in 1903 twee nijveraars, één advocaat, één eigenaar en één industrieel. In 1911 waren dat telkens één boekdrukker, nijveraar, notaris en eigenaar. Eén van de teruggevonden bestuursleden zat "zonder bedrijf" (sic). Onder de gevonden bestuursleden van de Motocyclette-Club van Oost-Vlaanderen in 1911 bevonden zich één verzekeringsagent, één suikerfabrikant, één drogist (diploma apotheker) en één bediende.

In de kieslijst van 1903 werden twee van de tien bestuursleden van de A.C.F. teruggevonden. Dit lage aantal is te wijten aan het feit dat vijf bestuursleden buiten Gent woonden en dat bij de anderen meestal geen adres vermeld werd. In de kieslijst van 1911 werden vier van de twaalf bestuursleden van de A.C.F. teruggevonden. Dit lage aantal is wederom te wijten aan het feit dat een groot aantal bestuursleden buiten Gent woonde of dat er geen adres vermeld werd bij de bestuursleden. Vier van de negen bestuursleden van de M.C.O.V. werden in de kieslijst van 1911 teruggevonden. Eén van die vier betaalde geen belastingen.

We zien als het ware een polarisatie. De hogere sociale klasse van industriëlen verenigde zich in de A.C.F. en individuen uit de middenklasse kwamen samen in de M.C.O.V. Dat de bestuursleden van de A.C.F. tot een betere sociale groep behoren, besluit ik aan de hand van de belastingen die ze betaalden (gemiddeld 2707,25 frank in 1911) en het beroep dat de diverse bestuursleden uitoefenden. Bij de M.C.O.V. betaalden ook niet alle bestuursleden die teruggevonden werden in de kieslijsten belastingen (ze waren wel in de minderheid) (het gemiddelde bedroeg in 1911 480,79 frank); dit in tegenstelling tot de A.C.F. Ik kan stellen dat er hier sprake is van een na-apen door de middenklasse. De A.C.F. werd immers opgericht in 1899 en van de M.C.O.V. is er in de wegwijzer van de stad Gent pas sprake vanaf 1907. Deze club werd opgericht in 1906.³²

³¹ DERWAEL (J.), *De sociale achtergrond van de...*, pp. 96-184.

³² *Annuaire de l'Automobile-club des Flandres: 1908*, Gand, Vander Haeghen, 1908, p. 8.
SAG: fonds 171 W 4.

2.2. De roeiverenigingen

De Koninklijke Roeivereniging Club Gent telde onder haar bestuursleden in 1890 twee bedienden, twee eigenaars en telkens een vrederechter, brouwer, scheikundige en student.³³ In 1903 waren dat drie handelaars en telkens een hoedenmaker, advocaat, bediende, bouwmeester en een geneesheer en tot slot in 1911 vijf bedienden en telkens een hoedenmaker, geneesheer, ondernemer, schilder, handelsvertegenwoordiger, bouwmeester en de zonen van een kleermaker en van een officier.³⁴

De Koninklijke Roeivereniging Sport Gent telde in 1890 onder haar bestuursleden drie koophandelaars (sic), drie kandidaat-notarissen, twee "bijzondere" (sic, men specificieerde niet wat dit betekende) (of één bijzondere en één fabrikant³⁵), twee studenten en telkens een broodbakker en herbergier. In 1903 waren dat twee handelaars, twee bedienden, twee ingenieurs (waarvan één stadsingenieur), telkens één advocaat, handelsreiziger, handelsagent, boekhouder en één "zonder bedrijf" en één zonder vermelding. Er zit ook nog de zoon tussen van een handelaar en de zoon van een geneesheer.³⁶ Tot slot vond ik in 1911 vier handelaars, drie bedienden, drie ingenieurs (waarvan één ingenieur-mecanicien) en telkens een boekhouder, gouverneur, fabrikant, handelsagent, geneesheer en een bijzondere.

De Régates Gantoises telde in 1890 telkens een beenhouwer, bediende, fabrikant, ingenieur en onderwijzer onder haar bestuursleden. Dit is de enige club waarvan ik een volledige ledenlijst, uit 1886, terugvond, waarbij telkens het beroep van het desbetreffende lid vermeld werd.³⁷ We vinden er bij de bestuursleden vier bedienden (waarvan er één bij de belastingen werkte), twee industriëlen, twee onderwijzers en telkens één boekhouder en beeldhouwer.

Het bestuur van de Gentsche Regatten bestond in 1911 uit twee bedienden, twee fabriekswerkers en één lichttekenaar, griffier, meestergast, beenhouwer, sigarenmaker, stoffenbewerker, steenkapper en de zonen van een vlasbewer-

³³ Dit is de enige roeivereniging waarvan ik voor verschillende jaren ledenlijsten terugvond. Af en toe werd een beroep naast de naam van een lid geplaatst. Opvallend was dat de overgrote meerderheid daarvan student was. (Archief R.C.N.G.: ledenlijsten)

³⁴ We kunnen bijna met grote zekerheid stellen dat ze de zonen zijn omdat ze op hetzelfde adres woonden.

³⁵ Dit omdat we in de kieslijst twee maal Carpentier E. tegenkwamen op hetzelfde adres.

³⁶ We kunnen bijna met grote zekerheid stellen dat ze de zonen zijn omdat ze op hetzelfde adres woonden.

³⁷ SAG: fonds 171 W4. Het beroep van de leden vermeld ik niet in dit artikel, maar kan wel teruggevonden worden in mijn eindverhandeling.

DE SOCIALE ACHTERGROND

ker en van een scheepsmaker.³⁸ Van de Société Auxiliare du Royal Sport Nautique vond ik het beroep van slechts één bestuurslid in 1911 terug. Zijn beroep was nijveraar.

Van de R.C.N.G. werden in 1890 negen van de dertien bestuursleden teruggevonden in de kieslijsten. Slechts bij één van hen stond de vermelding dat hij geen belastingen betaalde. In 1903 werden acht van de dertien bestuursleden teruggevonden en in 1911 elf van de negentien. In 1890 vond ik elf van de zestien bestuursleden van de R.S.N.G. terug in de kieslijst. Vijf van hen betaalden geen belastingen. In 1903 werden twaalf van de zeventien bestuursleden in de kieslijst teruggevonden. Acht betaalden echter geen belastingen. Zestien van de eenentwintig bestuursleden werden teruggevonden in de kieslijst van 1911 en zes daarvan betaalden geen belastingen. Van de R.G. vond ik in de kieslijst van 1890 slechts vijf van de dertien bestuursleden terug, waarvan er twee geen belastingen betaalden. Elf van de negentien bestuursleden van de G.R. werden teruggevonden in de kieslijst uit 1911. Slechts twee betaalden er belastingen. Slechts één bestuurslid van de S.A.R.S.N. vond ik terug in de kieslijst van 1911.

Men kan besluiten dat de R.S.N.G. samen met de R.C.N.G. ver boven de R.G. en G.R. uitsteekt. Wanneer ik de cijfers van de belastingen naast de beroepen leg, kan ik stellen dat de R.C.N.G. (gemiddeld 513,28 frank aan belastingen in 1911) en R.S.N.G. (gemiddeld 878,35 frank in 1911) de meer gegoeden aanspraken, waaronder zelfs enkele Gentse (Belgische) topindustriëlen uit die periode³⁹, en de G.R. en R.G. zich meer richtten op de middenklasse en de mensen met lagere inkomens. Deze cijfers, gemiddeld 199,01 frank aan belastingen in 1911, bevestigen wat de G.R. over zichzelf zei in een brief aan het stadsbestuur uit 1910. Hierin beweerde ze een club te zijn waar minder begoeden zich ook konden bij aansluiten, in tegenstelling tot de andere verenigingen. Zij wilde een volksmaatschappij zijn.⁴⁰ Aan de bestuursleden te zien slaagde ze daar redelijk in. Spijtig genoeg vond ik van die vereniging nergens statuten terug of andere papieren waarin de lidgelden vermeld worden. Dan had ik een vergelijking kunnen maken tussen de verschillende verenigingen om een grotere zekerheid te bekomen over het feit dat de G.R. een volksclub wilde zijn.

³⁸ We kunnen bijna met grote zekerheid stellen dat ze de zonen zijn omdat ze op hetzelfde adres wonen.

³⁹ Dit bleek uit de literatuur die ik voor mijn scriptie doornam.

⁴⁰ SAG: fonds V313.

2.3. Vliegclub

Onder de teruggevonden bestuursleden van de Aéro-Club des Flandres bevonden zich in 1911 twee fabrikanten, één eigenaar, één handelaar en één nijveraar. Vier van de zestien bestuursleden van de Aé.C.F. werden teruggevonden in de kieslijst van 1911. Dit lage aantal is te wijten aan het feit dat een aantal van de bestuursleden buiten Gent woonde en dat bij de overige geen adres vermeld werd in de bestuurslijsten in de wegwijzer van de stad Gent. Alle bestuursleden die teruggevonden werden betaalden belastingen. De bestuursleden van deze club behoorden, aan hun beroepen en betaalde belastingen (gemiddeld 5255,39 frank) te zien, zeker tot de betere sociale kringen van Gent en omstreken.

2.4. Wielrijdersverenigingen

Bepaalde wielrijdersverenigingen werden niet vermeld in de Wegwijzer van de stad Gent in de jaren die ik onderzocht in de kieslijsten. Toch vond ik de beroepsbezigheden van enkele bestuursleden terug, meer bepaald in de literatuur. Vooral de Veloce Club Gantois en Vélodrome Gantois sprongen hierbij in het oog. Onder de bestuursleden van deze clubs bevonden zich onder andere een katoenfabrikant, een beheerder van enkele NV 's en een grondeigenaar.⁴¹

Onder de teruggevonden bestuursleden van de Ghent Wheelman bevonden zich in 1903 een handelsreiziger, een winkelier en een zonder beroep. Bij de Royal Club Gymnastique waren dat in 1903 een bediende, een handelaar en een nijveraar en in 1911 eveneens een bediende, een handelaar en een nijveraar. Het beroep van slechts één bestuurslid van de Wielrijdersbond van Ledeberg werd teruggevonden, namelijk een brouwer. Onder de teruggevonden bestuursleden van de Touring-Club van België bevonden zich in 1903 een bouwkundige, een advocaat en een officier. In 1911 waren dat een bouwkundige, een griffier, een kapitein, een advocaat en een persoon zonder bedrijf. Het beroep van twee bestuursleden van de Akkergem-Vélo werd teruggevonden in 1903, namelijk een schilder en een bediende. In 1911 was dat enkel een drogist. Van slechts één bestuurslid van de Velo-fanfare van Gent l'Aigle werd in 1903 het beroep teruggevonden, namelijk een herbergier. In 1911 waren dat twee behangers, een schoenmaker, een koffiehuisbediende, een koffiehuishouder en een herbergier. Onder de bestuursleden van de Rooigem-Veloclub bevond zich in 1903 een kleermaker. Het beroep van de andere bestuursleden werd niet teruggevonden. Bij de Velo-zangclub de Zwaluw vond ik in 1903 drie schrijnwerkers, een kleermaker, een horlogemaker, een chemicus en een

⁴¹ DERWAEL (J.), *De sociale achtergrond van de...*, pp. 157-158.

DE SOCIALE ACHTERGROND

pasteibakker terug. In 1911 was dat een schoenmaker. Onder de teruggevonden bestuursleden van de Roelandszonen bevonden zich in 1903 twee ajusterders (sic), een meesterghost, een ijzerdraaier en een timmerman. In 1911 waren dat een wever en een ajusterder. Eén advocaat, een bediende, een persoon zonder bedrijf en een persoon zonder beroep bevonden zich onder de bestuurslui van de Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen in 1903. In 1911 waren dat twee bedienden, een handelsreiziger, een advocaat en een zeepzieder. Het beroep van slechts één bestuurslid van Sint-Amandsberg Vooruit werd in 1903 gevonden, namelijk een kramer. Onder de teruggevonden bestuursleden van de Gentsche Velo Sportclub bevond zich in 1903 een loodgieter. In 1911 waren dat een schilder en een ijzerdraaier.

Onder de teruggevonden bestuursleden van de Union Vélocipédique de Gand bevonden zich in 1911 een herbergier en een steenkapper. Het beroep van slechts één bestuurslid van de Vereenigde Wielrijderskringen van Gent en omliggende werd teruggevonden in 1911, namelijk een koffiehuisbediende. Onder de teruggevonden bestuursleden van Lust en Vermaak bevonden zich in 1911 een boekdrukker, een letterzetter en een dagloner. Bij de Kelderwitters waren dat in 1911 een boekdrukker en een ijzerdraaier. Het beroep van twee bestuursleden van Noordstar werd in 1911 teruggevonden, namelijk een metaalbewerker en een tekenaar. Onder de teruggevonden bestuursleden van de Rooigemsche Wielrijders bevonden zich in 1911 twee smeden, een schaliemaker, een hovenier en een smid. Bij de Veloce Club Stade Gantois was dat in 1911 dat een bediende. Bij de Moed en Kracht waren dat, eveneens in 1911, een ijzerdraaier, een stoelenmaker en een rijwieldraaier. Bij de Velo-club l'Aurore waren dat in 1911 een gepensioneerde, een ijzerboorder (sic), een loodgieter en een herbergier. Bij de Koninklijke Belgische Wielrijdersbond was dat een koffiehuisbediende. Onder de teruggevonden bestuursleden van de Nachtegaal bevonden zich in 1911 een smid, een boekdrukker en een liedjeszanger.

Wanneer ik de beroepen van de bestuurslui van de diverse clubs bekijk, valt mij een duidelijke tweedeling op. Enerzijds zijn er twee verenigingen, namelijk de V.C.G. en V.G., met industriëlen, grondeigenaars en personen met vrije beroepen onder hun bestuursleden. Anderzijds zijn er de talrijke clubs met bedienden, zelfstandigen,... Daartussen zit een groep met advocaten, bedienden,... onder hun bestuursleden. Onderzoek naar de betaalde belastingen van die personen zal moeten uitmaken of ze een tussengroep vormen of dat ze tot één van de twee vernoemde categorieën behoren. Opvallend is verder dat de clubs die behoorden tot de eerste categorie, namelijk de V.C.G. en V.G., na 1900 niet meer voorkomen. Hierdoor konden de belastingen van de bestuurslui van die twee clubs niet onderzocht worden. In een volgend deel zal blijken dat deze bestuursleden de overstap maakten naar een andere vereniging, meer bepaald de A.C.F.

JOACHIM DERWAEL

Twee van de drie bestuursleden van de G.W. werden in de kieslijst van 1903 teruggevonden. Eén van die twee betaalde belastingen. Drie van de vier bestuursleden van de R.C.G. werden in de kieslijst van 1903 teruggevonden. Een van hen betaalde geen belastingen. In 1911 werden drie van de zes bestuursleden in de kieslijst teruggevonden. Allen betaalden ze belastingen.

Slechts één van de vijf bestuursleden van de W.L. werd teruggevonden in de kieslijst van 1903. Dit is te verklaren door het feit dat de andere vier allen buiten Gent, namelijk in Ledeberg, woonden. Drie van de vier bestuursleden van de T.C.B. werden in de kieslijst van 1903 teruggevonden. Slechts één betaalde belastingen. In 1911 werden alle vijf de bestuursleden teruggevonden in de kieslijst. Twee betaalden geen belastingen.

Beide bestuursleden van de A.V. werden teruggevonden in de kieslijst van 1903. Eén van hen betaalde geen belastingen. In 1911 werd één van de twee bestuursleden teruggevonden in de kieslijst. Geen enkele van de bestuurslui van de U.V.L. werd teruggevonden in de kieslijst van 1903. Dit is te wijten aan het feit dat alle bestuursleden buiten Gent woonden, namelijk in Ledeberg en in Gentbrugge. In 1911 werd eveneens geen enkel bestuurslid teruggevonden in de kieslijst. Geen enkel bestuurslid van de W.S.A. werd teruggevonden in de kieslijsten van 1903 en 1911. Ze woonden immers bijna allen, op twee na, buiten Gent, namelijk in Sint-Amandsberg en in Oostakker.

Slechts één van de vijf bestuursleden van de V.F.I.'A. werd teruggevonden in 1903 in de kieslijst. In 1911 werden alle zes de bestuursleden teruggevonden. Slechts twee van hen betaalden belastingen. Slechts één van de vier bestuursleden van de R.V. werd in de kieslijst van 1903 teruggevonden. Deze man betaalde geen belastingen. Alle zeven de bestuursleden van de V.Z.C.D.Z. werden teruggevonden in de kieslijst van 1903. Slechts twee van hen betaalden belastingen. In 1911 werd slechts één bestuurslid van de twee teruggevonden. Vijf van de negen bestuursleden van de Roel. Zon. werden teruggevonden in de kieslijst van 1903. Slechts één van hen betaalde belastingen. Van de eenentwintig bestuurslui van de W.V.O.V. werden er slechts vier teruggevonden in de kieslijst van 1903. Geen enkele van hen betaalde belastingen. Deze bestuursleden werden niet teruggevonden in de kieslijsten van de stad Gent omdat ze ofwel buiten Gent woonden ofwel werd er geen adres vermeld in de bestuurslijsten in de wegwijzer van de stad Gent. In 1911 werden vijf van de negen bestuursleden van de W.V.O.V. teruggevonden in de kieslijst. Twee van hen betaalden geen belastingen.

Van de acht bestuursleden van S.A.V. werd er slechts één teruggevonden in de kieslijst van 1903. Deze persoon betaalde daarenboven geen belastingen. Het lage aantal teruggevonden bestuursleden valt te verklaren met dezelfde elementen als hierboven bij de W.V.O.V. vermeld.

DE SOCIALE ACHTERGROND

Eén van de drie bestuursleden van de G.V.S. werd teruggevonden in de kieslijst van 1903. In 1911 werden twee van de vier bestuursleden teruggevonden. Geen enkele echter betaalde belastingen. Twee van de drie bestuursleden van de Roel. Zon. werden in de kieslijst van 1911 teruggevonden. Eén van hen betaalde belastingen. Geen enkel bestuurslid van S.e.Z. werd teruggevonden in de kieslijst van 1911. Van de zes bestuursleden van de U.V.G. werden er in de kieslijst van 1911 twee teruggevonden. Slechts één betaalde belastingen. Van de V.W.G. werd slechts één van de drie bestuursleden in de kieslijst van 1911 teruggevonden. Deze man betaalde geen belastingen. Drie van de vier bestuursleden van L.e.V. werden teruggevonden in de kieslijst van 1911. Geen enkele echter betaalde belastingen. Twee bestuursleden van de vijf van de Kelderw. werden teruggevonden in de kieslijst van 1911. Beiden betaalden belastingen. De twee bestuursleden van de Noordst., van de vier, die in de kieslijst van 1911 werden teruggevonden betaalden geen belastingen. Vijf van de tien bestuursleden van de R.W. werden teruggevonden in de kieslijst van 1911. Slechts één van hen betaalde belastingen. Van de twee bestuursleden van de V.C.S.G. werd er één teruggevonden in de kieslijst van 1911. Deze man betaalde geen belastingen. Drie van de zeven bestuursleden van de M.e.K. werden gevonden in de kieslijst van 1911. Geen enkele van de drie betaalde belastingen. Vier van de acht bestuursleden van de V.C.I' A. werden in de kieslijst van 1911 teruggevonden. Slechts één van die vier betaalde belastingen. Slechts één, die geen belastingen betaalde, van de drie bestuursleden van de K.B.W. werd teruggevonden in de kieslijst van 1911. Dit valt te verklaren door het feit dat de andere twee bestuursleden buiten Gent woonden. Drie van de vijf bestuursleden van de Nachteg. werden in de kieslijst van 1911 teruggevonden. Eén van hen betaalde belastingen.

Wanneer ik nu de gegevens uit 1903 en 1911 naast elkaar leg, besluit ik dat de wielersclubs in drie groepen ingedeeld kunnen worden. Ten eerste waren er de clubs voor de industriëlen en de meer gegoeden uit Gent en omstreken, namelijk de V.C.G. en de V.G. Na 1900 kwam ik deze verenigingen niet meer tegen. Later zal ik in dit artikel aantonen dat een aantal van de bestuursleden van deze clubs zich na 1900 bezighielden met het bestuur van de A.C.F. Ten tweede waren er de clubs voor de advocaten, bedienden, ondernemers, bouwkundigen,... zoals de R.C.G., W.V.O.V., R.C.G.,... Ten derde waren er de clubs, zoals Noordst., U.V.G., Roel. Zon.,... voor de zelfstandigen (smeden, wevers, herbergiers,...), koffiehuisbedienden, metaalbewerkers, tekenaars,...; kortom de middenstand en werknemers. Deze laatste twee groepen waren in 1911 behoorlijk in aantal toegenomen. Men zou kunnen spreken van een soort democratiseringsproces in de wielersport. De belastingen die de bestuursleden uit de tweede groep betaalden lagen over het algemeen genomen hoger dan deze betaald door de bestuursleden uit de derde groep.

2.5. Zeilclubs

Onder de teruggevonden bestuursleden van de Royal Sailing Club bevonden zich in 1903 een advocaat, een arrondissementscommissaris, een grondeigenaar, een industrieel en een eigenaar. In 1911 waren dat twee advocaten, een koopman, een handelaar, een nijveraars, een houthandelaar, een grondeigenaar, een geneesheer en een officier. Onder de bestuursleden van de Yacht Club de Gand bevonden zich in 1911 twee nijveraars, een grondeigenaar, een bediende, een koopman, een handelsreiziger, een geneesheer, een advocaat, een havenluitenant, een officier, een reiziger en een persoon zonder beroep.

Slechts twee van de negen bestuursleden van de R.B.S.C. werden teruggevonden in de kieslijst van 1903. Een van hen betaalde geen belastingen. Van de 20 bestuursleden werden er in de kieslijst van 1911 zeven teruggevonden. Drie van hen betaalden geen belastingen. Elf van de zeventien bestuursleden van de K.Y.C.G. werden in de kieslijst van 1911 teruggevonden. Vier daarvan betaalden geen belastingen.

Wanneer ik nu de gegevens in verband met de beroepen en belastingen (zo bedroeg het gemiddelde aan betaalde belastingen bij de R.B.S.C. in 1911 2929,07 frank) van de bestuursleden van de beide zeilverenigingen naast elkaar leg, kan ik besluiten dat de bestuursleden tot een zelfde sociale klasse behoorden. De bestuursleden behoorden tot de beter begoeden in Gent en daarbuiten. Een aantal bestuursleden woonden immers buiten Gent.

2.6. Besluit

Bij de conclusies moet men wel enige reserve aan de dag leggen. Ik kon nooit met honderd percent zekerheid conclusies trekken omdat bij bijna geen enkele vereniging over alle bestuursleden informatie in de kieslijst of in de literatuur teruggevonden werd. Een drietal redenen kunnen hiervoor aangehaald worden. Ten eerste werd niet bij alle bestuursleden een adres vermeld in de bestuurslijsten in de wegwijzer van de stad Gent. Voor informatie in verband met bepaalde clubs was deze wegwijzer vaak mijn enige bron en was ik er dus volledig op aangewezen, ondanks de onvolledige informatie.

Ten tweede woonden sommige bestuursleden van bepaalde clubs buiten Gent. Bij deze personen werd enkel de stad waar ze woonden vermeld en nooit een adres. Deze mensen werden dus niet opgezocht in de kieslijsten van de desbetreffende gemeenten of steden waar ze woonachtig waren. Over sommige personen werd wel informatie in verband met hun beroepsbezigheden in de literatuur teruggevonden.

Ten derde vond ik van bepaalde bestuursleden een adres terug in Gent, maar toch werden ze in de kieslijsten niet teruggevonden. Dit was te wijten aan een

DE SOCIALE ACHTERGROND

aantal factoren. Om opgenomen te worden in de kieslijsten moest men in 1890 belastingen betalen en meerderjarig zijn (25 jaar voor de wetgevende kamers en provinciale verkiezingen en 21 jaar voor de gemeenteraadsverkiezingen). Indien men echter een zeker onderwijs had genoten of geslaagd was in een kiesexamen mocht men stemmen zonder dat men belastingen betaalde. In 1903 en 1911 moest men meerderjarig zijn (25 jaar voor de kamer en 30 jaar voor de senaat en de gemeenteraadsverkiezingen) (toen was het algemeen meervoudig stemrecht voor mannen van kracht).⁴² Wanneer men dus aan deze factoren niet voldeed, werd men niet in de kieslijst opgenomen. Sommige andere personen waarvan in de wegwijzer van de stad Gent een woonplaats in Gent vermeld werd en die niet teruggevonden werden in de kieslijst, werden wel gevonden in de literatuur, waar dan een adres buiten Gent vermeld werd. Deze personen hadden waarschijnlijk meer dan één woning in hun bezit en waren ingeschreven in de gemeente buiten Gent of het adres in Gent was enkel een soort postadres.

Via dit onderzoek, aan de hand van de kieslijsten van de stad Gent en literatuur, heb ik drie socio-professionele categorieën opgemaakt waarin men de leden van de diverse sportverenigingen kan onderverdelen. Ten eerste was er de adel en de hogere burgerij. Deze categorie bestond vooral uit industriëlen, eigenaars en mensen met een vrij beroep. Ten tweede was er de categorie met vooral mensen met een vrij beroep, eigenaars, zelfstandigen en enkele leden van adellijke stand en tot slot was er de derde categorie die vooral bestond uit middenstanders (zelfstandigen) en af en toe werknemers.

Vanuit deze driedelige structuur is het mogelijk de onderzochte sportverenigingen op basis van de sociaal-economische achtergrond van de bestuurslui onder te verdelen. Men kan zich afvragen waarom personen met een vrij beroep zowel in de eerste als tweede categorie en zelfstandigen zowel in de tweede als derde categorie terug te vinden waren. Dit besloot ik te doen omdat er grote discrepanties bestonden in de belastingen die men betaalde. Deze indeling in categorieën is gebaseerd op de persoonlijke gegevens van de meerderheid van de bestuursleden. In enkele uitzonderlijke gevallen ontmoet men personen die bestuurder zijn zowel van een vereniging behorende tot categorie één als van een vereniging behorende tot categorie twee of bestuurder zijn zowel van een vereniging behorende tot categorie twee als van een vereniging behorende tot categorie drie. Het is trouwens ook niet de bedoeling scherp afgebakende categorieën te creëren, maar wel om een duidelijker beeld te scheppen inzake de socio-professionele samenstelling van het bestuur van de onderscheiden vereniging. De onderstaande indeling berust dus ten dele op mijn eigen interpretatie van de onderzochte gegevens. Tot slot vindt men ook

⁴² Art (Jan) (Red.), *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente*, Gent, Centrum voor geschiedenis, 1993, pp. 230-231.

JOACHIM DERWAEL

niet alle verenigingen in deze indeling terug. Enkel deze clubs waarvan ik over de bestuursleden informatie vond in de kieslijst, worden hier vermeld.

Tot de eerste categorie behoorden volgens mij de Automobile-Club des Flandres, Aéro-Club des Flandres, Yacht Club de Gand, Royal Sailing Club, Koninklijke roeivereniging club gent, Koninklijke roeivereniging sport gent en Société Auxiliaire Royal Sport Nautique. Bij de tweede categorie plaats ik de Motocyclette-Club van Oost-Vlaanderen, Royal Club Gymnastique, Régates Gantoises, Touring-Club van België en Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen. Tot de derde categorie behoorden volgens mij de Akkergem-Vélo, Belgische Wielrijdersbond, God en Vaderland (wielrijdersafdeling), Gentsche Regatten, Gentsche Velo Sportclub, Ghent Wheelman, Kelderwitters, Lust en Vermaak, Moed en Kracht, Nachtegaal, Noordstar, Roelandszonen, Rooigem-Veloclub, Rooigemsche Wielrijders, Sint-Amandsberg Vooruit, Union Vélocipédique de Gand, Veloce Club Stade Gantois, Velo-club l'Aurore, Velo-fanfare l'Aigle, Velo-fanfare (zangclub) de Zwaluw en W.L.

Uit deze drie categorieën kan ik toch enkele grote lijnen aflezen. De automobiel-, vlieg- en zeilclubs bevinden zich allen bij de eerste twee groepen. De wielclubs vind ik enkel terug bij de laatste twee categorieën. In dit deel toonde ik aan dat er ook enkele wielclubs (onder andere de V.G.) bestonden die thuishoorden in de eerste categorie, maar die kenden slechts een kort bestaan en verdwenen met de opkomst van de automobielclub A.C.F. De roeiverenigingen kom ik in de drie categorieën tegen.

Ik zie hier toch een duidelijke scheidingslijn. Ondanks een democratiseringsproces, dat onder andere waargenomen werd bij de wielrijdersverenigingen, zie ik toch dat de betere sociale klassen van Gent en omstreken zich vooral bezighielden met de sporten uit de eerste twee categorieën. Bij de sporttakken die in de drie groepen voorkomen, trad er een polarisering op waarbij de beter begoeden zich vooral aansloten bij dezelfde club(s) binnen eenzelfde sporttak.

3. De banden tussen de verschillende verenigingen

Heel wat personen kwam ik bij meerdere verenigingen tegen. In dit deel ga ik op zoek naar die personen die in het bestuur zetelden van diverse sportverenigingen. Waren deze bestuursleden op hetzelfde moment lid van verschillende clubs of stapten ze over van de ene naar de andere club? Blevেন ze binnen dezelfde sporttak actief of veranderden ze? Zo ja, naar welke sporttak stapten ze dan over? In mijn scriptie vindt de lezer in de bijlagen een uitgebreid overzicht van alle personen die in het bestuur zetelden van verschillende sportclubs. Deze lijsten gebruikte ik om vergelijkingen te maken tussen de clubs. Van verschillende verenigingen vond ik eveneens ledenlijsten terug.

DE SOCIALE ACHTERGROND

Vanuit de bestuurslijsten werd telkens gekeken naar de ledenlijsten, maar het maken van vergelijkingen tussen de verschillende ledenlijsten was onmogelijk wegens tijdsgebrek.

3.1. De Automobile-club des Flandres

Een eerste punt dat onmiddellijk opvalt wanneer men de overeenkomsten bekijkt, is het grote aantal bestuursleden van de A.C.F., meer bepaald zeven, die ik ook terugvond bij de Aéro-club des Flandres. Dit waren Auguste de Breyne, Léon de Kerchove de Denterghem, Firmin de Smet, Ernest Maeterlinck, Arnold Vanderhaeghen, Jules Mechelynck en Octave Vanderhaeghen. Deze personen waren allen actief bij de twee clubs.

Dat er tussen de twee verenigingen een band bestond, werd duidelijk aan de hand van enkele papieren die ik terugvond in het fonds Vliegende Bladen. Zo verstuurde de A.C.F. op 19 januari 1907 een brief naar al haar leden waarin men deze uitnodigde op een receptie op 20 januari van dat zelfde jaar. De receptie vond plaats naar aanleiding van de oprichting van de Aé.F.C.⁴³ De Aé.C.F. nodigde haar leden uit op een conferentie op 6 februari 1909. Deze werd georganiseerd in samenwerking met de A.C.F. en de "Section Gantoise de l'Association belge de Photographie".⁴⁴ Beide clubs hadden ook hetzelfde clublokaal, namelijk de "Excelsior Wine Club" op de Kouter (nummer 16). Wanneer deze gegevens naast de overeenkomsten in de bestuurslijsten gelegd worden, kan ik besluiten dat er een nauwe band tussen de twee verenigingen bestond.

Dit besluit wordt bevestigd en versterkt wanneer men de bestuurslijsten van de Aé.C.F. uit de periode 1908-1914 naast de ledenlijsten van de A.C.F. uit 1908 en 1912 legt.⁴⁵ Albert Feyerick, Edmond Vander Stegen, Georges Bauwens, Harold Herry, Theophile Liefmans, Ernest Kervyn de Meerendré en Charles Mast de Maeght waren de bestuursleden van de Aé.C.F. die in de ledenlijsten van de A.C.F. werden teruggevonden. Slechts twee bestuursleden van de Aé.C.F. werden niet teruggevonden onder de leden van de A.C.F., namelijk de voorzitter Jules de Hemptinne en A. De Witte.

Verschillende bestuursleden van de A.C.F. waren ook lid van wielerclubs. Zo waren Joseph de Hemptinne en Arnold Vanderhaeghen bestuurslid bij de Cercle Vélocipédique de Gand. Van deze wielerclub werd enkel het bestuur

⁴³ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos IA 109.

⁴⁴ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos IA 14.

⁴⁵ *Annuaire de l'Automobile-club des Flandres: 1908*, Gand, Vander Haeghen, 1908, pp. 14-36.

Annuaire de l'Automobile-club des Flandres: 1912, Gand, Vander Haeghen, 1912, pp. 18-51.

JOACHIM DERWAELE

uit 1894 teruggevonden.⁴⁶ Joseph de Hemptinne was ook nog bestuurder van de Velodrome-Club en Vélodrome Gantois. Bij deze laatste wielervereniging kwam ik ook Amand Casier de ter Beken en Adrien Groverman tegen. Beide waren ze lid bij de A.C.F. Ik kwam ze tegen in de ledenlijst van 1900.⁴⁷

Wanneer deze gegevens naast elkaar gelegd worden, merk ik een verschuiving in interesses op die meeging met de technologische evoluties van die periode. De betere klassen in Gent pasten hun hobby's aan aan de technologische vernieuwingen. De eerste auto's verschenen in Gent omstreeks 1898. Op 19 februari 1898 verscheen er een artikel in de krant "l'Indépendant de Gand" waarin het volgende werd gesteld:

"Les voitures automobiles sont d'une rareté exceptionnelle à Gand, alors qu'à Bruxelles et dans les grands centres de la France, le public est déjà habitué à ces nouveautés..."

Enkele maanden later echter kwam er reeds verandering in Gent. De eerste twee personen die een wagen kochten waren Paul De Vuyst en Max Coget. Zij schaften zich een "Bollée" aan en gingen die zelf halen in Le Mans. Talrijke anderen volgden hun voorbeeld. Zo kochten de gebroeders Auguste en Joseph de Breyne en Lucien Morel de Boucle-Saint Denis elk een "Knapp" in Luik en schaften Achile Vanderstraeten uit Eine en Janssens-Ryelandt uit Sint-Niklaas zich een "Mors" aan te Parijs. Steeds meer personen, waaronder dus ook wielertiefhebbers, schaften zich vanaf dit moment een wagen aan. Reeds in februari 1899 werd de A.C.F. opgericht.⁴⁸ Alle bovenvernoemde personen waren in 1900 lid van de A.C.F. Naast het wielrennen ging men zich nu dus bezighouden met de autosport. Eenzelfde evolutie zien we bij de A.C.F. In de tweede helft van het eerste decennium van de twintigste eeuw kende de luchtvaart in Europa een opgang. De hogere Gentse sociale klassen gingen er zich mee bezighouden.

Eén bestuurslid en twee leden van de A.C.F. uit 1912 waren actief in de bestuur van de Yacht Club de Gand, namelijk Octave Vanderhaeghen (deze man kwam ik ook tegen bij de A.C.F.), Adrien Groverman en Gaston Carels. Deze laatste twee waren gewone leden bij de A.C.F.⁴⁹ Slechts drie bestuursleden van de A.C.F. werden in de ledenlijst van de K.Y.C.G. teruggevonden, namelijk Octave Vanderhaeghen, Georges Schaetsaert en graaf Léon de

⁴⁶ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I V 4.

⁴⁷ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos I A 109.

⁴⁸ VERREYDT (R.), *De structuur en de functie van de automobielereniging bij de eeuwwisseling (1896-1925)*, Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1980, pp. 115-116 (citaat p. 115).

⁴⁹ *Annuaire de l'Automobile-club des Flandres: 1912*, pp. 18-51.

DE SOCIALE ACHTERGROND

Kerchove de Dentergem.⁵⁰ Het clublokaal van de K.Y.C.G. bevond zich in 1910 in het "Hotel Royal Victoria" (Kouter 7). De A.C.F. zetelde eveneens op deze plaats maar dan wel in de periode 1900-1906.

Vier bestuursleden van de A.C.F. waren eveneens lid van de Royal Sailing Club, namelijk Alfred Baertsoen, Auguste de Breyne, Ernest Maeterlinck en Octave Vanderhaeghen.⁵¹ De R.B.S.C. had in de periode 1909-1914 hetzelfde clublokaal als de A.C.F., namelijk de "Excelsior Wine C^o" (Kouter 16). Twee bestuursleden van de A.C.F. werden teruggevonden in de ledenlijsten van de Koninklijke Roeivereniging Club Gent, namelijk Firmin de Smet en Octave Vanderhaeghen.⁵² Naar mijn mening kan hier niet gesproken worden van een band tussen de beide verenigingen. Het aantal overeenkomsten ligt te laag.

Uit deze bevindingen kunnen enkele besluiten getrokken worden. Ten eerste volgden de bestuursleden van de A.C.F. de technologische evoluties op de voet. Hun interesse verschoof van het wielrennen over de autosport naar de luchtvaart. Ten tweede bestonden er nauwe banden tussen de A.C.F. en Aé.C.F. Een aantal personen springt toch in het oog, met name Auguste de Breyne, Octave Vanderhaeghen, Firmin de Smet, Jules de Hemptinne en Arnold Vanderhaeghen. Ik ontmoette hun naam in vier of meer sportverenigingen.

3.2. De wielierclubs

Een eerste punt dat opvalt bij de wielierclubs, is dat een aantal bestuursleden zowel bij de Belgische Wielrijdersbond (afdeling Oost-Vlaanderen) als bij de Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen voorkwamen en dat de bestuurslui van de B.W. en W.V.O.V. ook in het bestuur zetelden van andere wielierclubs. De bestuurders die ik zowel bij de B.W. als W.V.O.V. terugvond waren J. De Keukelaere, E. De Laeter, A. De Pourquoy, J. D'Hondt, L. Grégoire, E. Lebrun, E. Pappens, R. Paternotte, E. Roekaert en J. Würth. Deze personen zetelden nooit gelijktijdig in het bestuur van de twee verenigingen. De B.W. vond ik in de wegwijzer van de stad Gent van 1897 tot 1902 en van 1911 tot 1914 en de W.V.O.V. van 1903 tot 1914. Op E. Pappens na, deze persoon was immers lid van de B.W. van 1911 tot 1914, zetelden ze allen tot en met 1902 in het bestuur van de B.W. en in 1903 van de W.V.O.V. Een verklaring voor dit fenomeen werd gevonden in de oprichtingsakte van de W.V.O.V. uit 1902. De oprichters van deze wielrijdersvereniging waren het oneens met de gevoerde politiek van de B.W. Dit blijkt uit het volgende fragment:

⁵⁰ *Annuaire du Yacht Club et Motorboat...*, pp. 8-16.

⁵¹ *Annuaire du Royal Sailing Club: 1903*, Gand, Buyck, 1903, pp. 21-29.
Annuaire du Royal Sailing Club: 1914, Gand, Hoste, pp. 18-27.

⁵² Clubarchief R.C.N.G.: ledenlijsten 1896, 1904 en 1911-1914.

JOACHIM DERWAEL

"De hoofdzetel der Belgische wielrijdersmaatschappijen is in Brussel. 't Gevolg daarvan is dat het meerendeel der bestaande hoofdkomiteiten bijna uitsluitend inwoners zijn der hoofdstad en der omstreken, en dat hunne invloed zich maar kan doen gevoelen tot eenen meer of min beperkten kring, maar zich onmogelijk op genoegzame wijze tot in de andere provinciën kan uitstrekken.

Wat de fondsen betreft, het grootste deel er van, in stede van te dienen voor praktische zaken, verdwijnt in bureelkosten en in nuttelooze uitgaven.

De uitslag van dit alles, is dat wij jaarlijks het geld der provincie naar Brussel sturen, omdat het daar zou dienen voor papier en inkt te koopen en de wielrijders der provincie Brabant te bevoordeelen. Wat gebeurt er in die omstandigheden? De wielrijders der andere provinciën, ondervindende dat zij, met bij te treden bij die Brusselsche maatschappijen, er geen rechtstreeksch nut uit trekken in hunne provincie, stellen er niet langer belang in en trekken zich terug..."⁵³

De overgelopen bestuursleden waren dus allen alles behalve tevreden met de gang van zaken in Brussel en richtten op 18 januari 1902 hun eigen overkoepelende vereniging op.

Bepaalde bestuursleden van de W.V.O.V. kwamen nog voor bij andere wielclubs dan de B.W., namelijk E. De Laeter bij de Veloce Club Gantois, A. De Pourquoy bij Ghent Wheelman, J. D'Hondt bij de Association Athlétique la Gantoise en Etoile Rouge Cycliste, L. Grégoire bij de Wielrijdersbond van Ledeberg, E. Lebrun bij de Akkergem-Vélo, E. Pappens bij de Velo-Motoclub les Infatigables en Vereenigde Wielrijderskringen van Gent en omliggende, R. Paternotte bij de Royal Club Gymnastique, T. Peeters bij de R.C.G. en V.W.G., E. Roekaert bij de E.R.C., V.W.G. en Wielrijdersclub van Sint-Amandsberg, J. Van Belle bij de A.V., J. Van Vlaenderen bij de Roelandszonen en J. Würth bij het Syndicaat der Gentsche Koersrijders.

Ook bestuursleden van de B.W. vond ik terug bij nog andere verenigingen dan de W.V.O.V., namelijk F. Albert bij de V.W.G., E. De Laeter bij de V.C.G., A. De Pourquoy bij de G.W., J. D'hondt bij de K.A.A.G. en E.R.C., A. Eggermont bij de A.V., M. Engel bij de Velo-fanfare van Gent l'Aigle en V.W.G., F. Geeraerts bij de R.C.G., L. Grégoire bij de W.L., E. Lebrun bij de A.V., baron L. Maelcamp bij de V.C.G. en Union Civile de Gand (wielrijdersafdeling), E. Pappens bij de V.M.I. en V.W.G., R. Paternotte bij de R.C.G., E. Roekaert bij de E.R.C., V.W.G. en W.S.A., J. Vande Put bij de W.S.A., K. van Loo bij de W.L. en G. Würth bij de S.G.K.

⁵³ RUG (CB, handschriften leeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos II C 9.

DE SOCIALE ACHTERGROND

Het is niet echt verwonderlijk dat bestuursleden van diverse wielrijdersverenigingen ook werden teruggevonden in het bestuur van de W.V.O.V. en B.W. Deze twee laatste clubs waren immers beide overkoepelende organisaties die de belangen van de andere verenigingen behartigden en die een soort overlegorgaan vormden. Dat de B.W. een overkoepelend orgaan was bleek uit het vorige citaat. De Oost-Vlaamse verenigingen waren echter ontevreden over de werking van de B.W., omdat ze vonden dat deze de belangen van de Brabantse en Brusselse clubs te veel behartigde ten koste van de andere clubs in België. Daarom besloten de Oost-Vlaamse wielclubs hun eigen vereniging op te richten. In de statuten van de W.V.O.V. werd de taak van de vereniging als volgt omschreven:

“ART. 1. De Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen, gesticht te Gent den 18 Januari 1902, heeft voor doel de wielrijders te vereenigen voor het navolgen en verdedigen hunner belangen en verlangens in de provincie Oost-Vlaanderen.

Zij is onafhankelijk en stipt onzijdig.

ART. 2. De Vereeniging bestaat:

1° uit wielrijdersmaatschappijen der provincie;

2° uit afzonderlijke wielrijders...”⁵⁴

Alle bestuursleden van de V.W.G. vond ik ook terug bij andere wielclubs, namelijk F. Albert bij de B.W., M. Engel bij de V.F.I'A. en B.W., E. Pappens bij de B.W., W.V.O.V. en V.M.I., T. Peeters bij de R.C.G. en W.V.O.V. en E. Roekaert bij de B.W., E.R.C., W.V.O.V. en W.S.A. Informatie in verband met de V.W.G. werd enkel teruggevonden in de wegwijzer van de stad Gent. Nergens vond ik dus een verwijzing naar de werking van deze club. Wanneer ik echter naar de naam van deze vereniging kijk, dan heb ik een sterk vermoeden dat ook deze club een overkoepelende vereniging was die de belangen van diverse clubs van Gent en omstreken behartigde. Alle vijf de bestuursleden van de V.W.G. kwamen voor bij de B.W. en/of W.V.O.V.

Wanneer ik daar de overeenkomsten tussen de B.W. en W.V.O.V. naast leg, kan daaruit besloten worden dat de overkoepelende verenigingen van de wielersport in Gent gecontroleerd en bestuurd werden door een kleine groep mensen, die, wanneer bepaalde besluiten of maatregelen van hogerhand hen niet aanstonden, zich afscheidden en hun eigen vereniging oprichtten. De B.W. en V.W.G. hadden in de jaren 1911 en 1912 ook hetzelfde clublokaal, namelijk de “Taverne Royale” (Kammerstraat 10).

⁵⁴ RUG (CB, handschriftenleeszaal): Fonds Vliegende Bladen: doos II C 9.

3.3. De roeiverenigingen

Rond 1890 bestonden er vier roeiverenigingen in Gent, namelijk de Koninklijke Roeivereniging Club Gent, Rowing Club de Gand, Régates Gantoises en Koninklijke Roeivereniging Sport Gent (cfr. infra). Twee, met name de R.C.d.G. en de R.G., werden in de loop van het laatste decennium van de negentiende eeuw opgedoekt. Meerdere leden van deze twee verdwenen verenigingen trachtten op dat moment aan te sluiten bij de twee overgebleven clubs, hetgeen niet altijd lukte; getuige daarvan waren de verslagen van de vergaderingen van de R.S.N.G. (cfr. infra). Toch kwam ik enkele personen tegen die de overstap met succes maakten en zelfs bestuurslid werden bij hun nieuwe club. P. Bruggeman was in 1893 bestuurder bij de R.G. en van 1900 tot 1901 en van 1904 tot 1905 bij de R.C.N.G. E. Den Duits⁵⁵ zetelde in het bestuur van de R.C. in 1892 en van de R.S.N.G. van 1909 tot 1914.

G. De Smet maakte de omgekeerde beweging. In de loop van het eerste decennium van de twintigste eeuw werd de G.R. opgericht.⁵⁶ Van 1902 tot 1908 was hij bestuurder bij de R.S.N.G. en van 1910 tot 1914 bij de G.R.

De Société Auxiliaire du Royal Sport Nautique werd opgericht in de schoot van de R.S.N.G. De bedoeling van deze aandelenvereniging was geld in het laadje te brengen voor de R.S.N.G. Zo kon men het clublokaal, dat tot dan toe gehuurd werd, aankopen.⁵⁷ Het is dan ook niet verwonderlijk dat verschillende bestuursleden van de S.A.R.S.N. teruggevonden werden in het bestuur van de R.S.N.G. Deze personen waren Victor Compyn (van 1904 tot 1908 in het bestuur van de R.S.N.G. en van 1908 tot 1914 in dat van de S.A.R.S.N.), C. Van Besien (van 1905 tot 1906 bestuurder bij de R.S.N.G. en van 1908 tot 1909 bij de S.A.R.S.N.) en A. Willemys (van 1901 tot 1904 en van 1906 tot 1914 bestuurder bij de R.S.N.G. en van 1908 tot 1914 bij de S.A.R.S.N.).

3.4. Besluit

Een aantal opvallende punten kunnen uit dit overzicht gehaald worden. Een deel van de sportbeoefenaars te Gent volgde de technologische evoluties uit hun periode. Wanneer er zich een innovatie in de maatschappij manifesteerde, die eveneens op vlak van sport gebruikt kon worden, en die te Gent ingeburgerd geraakte, werd er een vereniging opgericht die zich toelagde op die vernieuwing. Zo vond ik verschillende bestuursleden van de C.V.G., V.C. en V.G. terug in het bestuur van de A.C.F. (overgang van wielersclubs naar een auto-

⁵⁵ Of E. Den Duyts. Ik vond namelijk twee verschillende schrijfwijzen van deze naam.

⁵⁶ SAG: fonds V 313.

⁵⁷ *Jubileumboek van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent...*, pp. 51-52.

DE SOCIALE ACHTERGROND

mobielclub) en bestuursleden en leden van de A.C.F. in het bestuur van de A.C.F. (een overgang van automobiel- naar vliegclub).

Onder de wielersclubs onderling merkte ik eveneens een verschuiving op. De bestuursleden van de Oost-Vlaamse afdeling van de B.W. waren niet akkoord met de door Brussel gevoerde politiek binnen de vereniging en stapten op. Ze richtten dan maar hun eigen overkoepelende organisatie op, namelijk de W.V.O.V. Dan was er ook nog de V.W.G. Alle bestuursleden van deze club werden teruggevonden bij de B.W. en/of W.V.O.V.

4. De clublokalen.

Zowel in de bestuurslijsten in de wegwijzer van de stad Gent als in de oprichtingsakten van de sportverenigingen in het stadsarchief werd bij de clubs meestal een clublokaal vermeld. Dit lokaal kon zich bevinden bij één van de bestuursleden thuis, in een café, in een hotel of in een huis dat eigendom was van de vereniging. Een overzicht van de clublokalen van de diverse verenigingen vindt u achteraan dit artikel.⁵⁸ Het is mijn bedoeling om in dit deel uiteen te zetten waar die lokalen zich bevonden te Gent en de overeenkomsten tussen de clublokalen van de diverse verenigingen aan het licht te brengen. De meerderheid van de verenigingen verhuisde wel eens van lokaal. Het kan dus wel zijn dat bij de beschrijving van de lokalen een bepaalde club meerdere keren voorkomt.

4.1. De Kouter en omgeving

Het eerste wat mij opvalt, is het groot aantal lokalen dat gevestigd was op de Kouter of in de straten rond dit plein (Koophandelsplein, Zonnestraat, Schouwburgstraat,...). De Kouter vormde in de achttiende eeuw, samen met de Veldstraat⁵⁹, de ideale vestigingsplaats voor de "hotels" van de rijke lui. Hotel Faligan en hotel d'Hane-Steenhuuse vormen hiervan met hun monumentale gevels levendige getuigenissen. De Kouter bleef gedurende de gehele negentiende eeuw een woonomgeving en wandelbuurt voor de betere klassen. Dienstverlenende en culturele functies werden eveneens in deze buurt ingeplant, zoals de handelsbeurs (in 1899), de opera (in 1837-1840) in de Schouwburgstraat en het justitiepaleis (in 1836-1846) op het Koophandelsplein.⁶⁰

⁵⁸ In die lijst vermeld ik ook de lokalen van de paarden-, voetbal-,... clubs die in dit artikel niet verwerkt werden. Bijna altijd kan men uit de naam van de club afleiden tot welke sporttak deze behoort.

⁵⁹ In deze straat werd er van geen enkele vereniging een clublokaal teruggevonden.

⁶⁰ VANNESTE (D.), *Gent, een geografische gids. Sociale en economische structuren in stad en haven*, Leuven, KUL, 1983, pp. 41-42.

JOACHIM DERWAEL

De Automobile-Club des Flandres, Aéro-club des Flandres, Yacht Club de Gand, Motocyclette-Club van Oost-Vlaanderen, Royal Sailing Club, Koninklijke Roeivereniging Sport Gent, Union Civile de Gand en Wielrijdervereeniging van Oost-Vlaanderen hadden hun clublokaal op de Kouter, de Gentsche Regatten en Veloce Club Stade Gantois in de Schouwborgstraat en tot slot waren de Ghent Wheelman, K.Y.C.G. en Koninklijke Roeivereniging Club Gent gevestigd op het Koophandelsplein. In verhouding tot hun aantal bevonden zich weinig wielclubs in dit deel van de stad. Het zijn vooral de clubs van de meer begoeden die zich hier bevonden.

De "Excelsior Wine Club" (Kouter 16) was gedurende een bepaalde periode het lokaal van de A.C.F. (1907-1914), A.É.C.F. (1909-1914) en R.B.S.C. (1909-1914). In het vorige deel van dit artikel toonde ik reeds aan dat er een sterke band tussen de A.C.F. en A.É.C.F. bestond. Dit komt dus eveneens tot uiting in hun clublokaal dat hetzelfde was. Een aantal verenigingen, met name de A.C.F. (1900-1906), de K.Y.C.G. (1910) en de U.C.G. (1897-1900), waren gevestigd in "Hotel Royal Victoria" (Kouter 7). Zowel de K.Y.C.G. als de M.C.O.V. zetelden in het "Hotel de la Poste" (Kouter 14). De W.V.O.V. zetelde in het "Café Metropole". De M.C.O.V. zetelde de jaren voor de club naar "Hotel de la Poste" verhuisde onder andere in het "Hotel Métropole" op de Vogelmarkt, namelijk in de jaren 1911 en 1912. De Vogelmarkt is een straat die uitkomt op de Kouter.

In de Schouwborgstraat waren er drie locaties waar ik sportverenigingen terugvond, namelijk in het "Café des Arts" (Schouwborgstraat 8), het "Café du Théâtre" (Schouwborgstraat 5) en het "Café Royal" (Schouwborgstraat 7). In het eerste lokaal zetelden de R.S.N.G. (1892 en 1902-1914) en de V.C.S.G. (1911-1914). In het tweede lokaal zetelden de G.R. (1912-1914). Enkel de R.C.N.G. zetelde in het "Café Royal", meer bepaald van 1899 tot 1908.

De verenigingen die op het Koophandelsplein gevestigd waren, zijn de G.W. (1899-1906) en de K.Y.C.G. (1906) in het koffiehuis "de Beurs" (nummer 10) en de R.C.N.G. (nummer 13 van 1897 tot 1898 en van 1909 tot 1910 en nummer 15 van 1911 tot 1914).

De andere straten in de directe omgeving van de Kouter waar er sportverenigingen gevestigd waren, waren de Korte Dagsteeg, Sint-Jansvest en Paddenhoek.

Op enkele uitzonderingen na waren het vooral sportverenigingen met bestuursleden uit de betere sociale klassen die op de Kouter en in de omgeving ervan gevestigd waren.

4.2. De clublokalen in de nieuw aangelegde straten.

Op het einde van de negentiende eeuw kende de stad Gent twee grote bouwen en saneringsprojecten, namelijk het Zollikofer- en Emile Braunproject, die het aanzicht van het centrum grondig veranderden. Een heel aantal straten nieuwe straten ontstonden (Vlaanderen-, Limburg-, Belfortstraat,...), andere werden gerestaureerd en de pleinen werden vergroot, zoals de Korenmarkt en het Graaf van Vlaanderenplein. In deze nieuwe en gerestaureerde straten kwam ik een aantal clublokalen tegen.

In de Vlaanderenstraat vond ik de clublokalen terug van de Etoile Rouge Cycliste, Sporting Club Universitaire, Union Vélocipédique de Gand en Velodrome-Club. De E.R.C. en S.C.U. deelden hetzelfde lokaal, namelijk de "Cambrinus" (nummer 75). De U.V.G. zetelde in het "Grand Hotel" en de V.C. in de Vlaanderenstraat nummer 41. Het is wel opvallend dat ik deze vier wielerverenigingen niet meer terugvond na 1900. In een volgend deel van dit hoofdstuk zal aangetoond worden dat de lokalen van de diverse wielclubs voor 1900 in het centrum van de stad lagen en daarna meer en meer naar de buitenwijken verhuisden. De U.V.G. verhuisde in 1907 naar de "Au Sport" op de Poel (nummer 23) en in 1908 verhuisde dit lokaal, de naam bleef hetzelfde, naar de Sint-Michielsstraat 27.

Op het Graaf van Vlaanderenplein, vlakbij de Vlaanderenstraat, vond ik één clublokaal van de in dit artikel behandelde sporttakken. De wielersclub, met name de Gentsche Wielrijders, was gevestigd in het "Hotel de Gand". Het clublokaal werd enkel teruggevonden in 1896.

De W.V.O.V. was op de Koornmarkt gevestigd, met name in "Trois Suisses" van 1913 tot 1914.

Heel wat verenigingen hadden als clublokaal "de Zaal voor Notarissen" in de Winkelstraat. Deze straat is een zijstraat van de Vlaanderenstraat. De verenigingen die in dit lokaal gevestigd waren, zijn de M.C.O.V. (van 1907 tot 1910), de R.B.S.C. (van 1900 tot 1908) en de W.V.O.V. (van 1903 tot 1907). Deze drie verenigingen zetelden dus ongeveer gelijktijdig in dit lokaal. Tussen de bestuurslijsten van deze verenigingen vond ik evenwel weinig overeenkomsten. Enkel J. D'Hondt (van 1903 tot 1912 bij de W.V.O.V. en van 1907 tot 1914 bij de M.C.O.V.) kwam bij twee van de bovenvernoemde clubs voor. Ik kan dus niet stellen dat er een sterke band tussen die verenigingen bestond. Ze hadden alleen hun clublokaal gemeen.

In de Brabantdam waren drie voetbalclubs gevestigd.

4.3. De lokalen van de wielersclubs

Zoals reeds aangehaald deed er zich bij de wielersclubs een opmerkelijk verschijnsel voor. Daar waar voor 1900 de clublokalen van de diverse wielersclubs bijna uitsluitend in het centrum van Gent te vinden waren, situeerden de zetels van de diverse wielerverenigingen zich in de jaren na de eeuwwisseling meer en meer in de buitenwijken van de stad Gent en in de deelgemeenten.⁶¹ Een deel van de clubs bleef natuurlijk in het centrum gevestigd, maar het merendeel van de clubs was daarbuiten te vinden. Een aantal voorbeelden zal dit verduidelijken. Eerst en vooral haal ik enkele clubs van voor de eeuwwisseling aan; de Biceps was gevestigd op de Kraanlei, de Ghent Wheelman onder andere in de Hoogpoort, de G.Wielr. op het Graaf van Vlaanderenplein,... Een aantal clubs die buiten het centrum gevestigd waren na 1900 waren onder andere de Sint-Amandsberg Vooruit op de Antwerpse Steenweg, de Velo-Motoclub les Infatigables te Gentbrugge, de Bond der Oud-leerlingen van Ledeberg te Ledeberg, de Veloclub Heilig Kerst in Groot Meerhem,...

Men kan zich afvragen of dit een aanduiding is van de democratisering van de wielersport. Het is wel zo dat de betere sociale klassen op het einde van de negentiende eeuw in het centrum en het zuidwesten van Gent woonden en de arbeiders en minder begoeden aan de rand van de stad, vlakbij de fabrieken, woonden.⁶² Het zou dus wel een indicatie kunnen zijn. Vooral ook omdat een deel van de wielersclubs uit het centrum verdween na 1900 en het bestuur ervan stapte over naar de A.C.F.

De clublokalen van de overige sportverenigingen werden overal in Gent teruggevonden. De zeil- en roeiclubs hadden naast hun stadszetel ook lokalen aan kanalen en rivieren. Voor de rest viel er mij niets speciaals op aan de situering van de lokalen.

5. De spanningen tussen de verschillende Gentse roeiverenigingen

Waarom een volledig deel wijden in dit artikel aan de Gentse roeiverenigingen? De combinatie van een aantal factoren bracht mij ertoe dit te doen. Ten eerste vond ik over deze sporttak de meeste informatie in de verschillende archieven. Dankzij de medewerking van een aantal bestuursleden van de nu nog bestaande clubs kreeg ik toegang tot hun archieven, hetgeen interessante informatie opleverde. In het stadsarchief vond ik ook een aantal verwijzingen naar deze sporttak. Ten tweede bleek uit de literatuur dat de Gentse roeiver-

⁶¹ De Gentse Velodroom en de clubs die daar gevestigd waren, vormden de uitzonderingen in de jaren voor 1900. De velodroom lag iets buiten het centrum, namelijk op de Godshuizenlaan.

⁶² VANNESTE (D.), *Gent, een geografische gids*, pp. 19-46.

DE SOCIALE ACHTERGROND

enigingen in het begin van de twintigste eeuw groot internationaal aanzien genoten en dat roeiwedstrijden in het Gentse in die periode grote aantallen bezoekers lokten.

De stad Gent telde in de periode 1890-1914 vijf roeiverenigingen, waarvan er nu nog twee bestaan, namelijk de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent en de Koninklijke Roeivereniging Club Gent. De andere drie waren de Régates Gantoises (teruggevonden in Wegwijzer van de stad Gent tot 1895), de Rowing Club (teruggevonden voor de periode 1891-1894 in de Wegwijzer van de stad Gent) en de Gentsche Regatten (°1906). De ontstaansgeschiedenis van het roeien in Gent en de diverse clubs wordt uitgebreid beschreven in mijn eindverhandeling.⁶³

In de loop van mijn onderzoek vond ik enkele aanwijzingen, zowel in de bronnen als in de literatuur, dat de relaties tussen de verschillende verenigingen niet altijd even rooskleurig waren. Het ging hier niet alleen om sportieve spanningen, maar ook om sociale en financiële.

In een brief, gedateerd op 24 juli 1886, aan een voorzitter (er staat niet bij van welke club) uitte de R.G. haar ongenoegen dat ze uitgesloten werd van deelname aan wedstrijden door de andere roeiverenigingen.⁶⁴ Het argument dat die clubs gebruikten, namelijk dat er zich onder de leden van de R.G. arbeiders bevonden, werd van tafel geveegd. Er werd een volledige ledenlijst toegevoegd. De argumentatie ging als volgt:

*“Monsieur le Président, Pour exclure notre société des courses on a pris comme prétexte qu'elle se composait des ouvriers. Nous étant efforcés en vain à prouver le contraire, nous nous sommes décidés à dresser une liste complète de nos membres avec leur profession et nous nous permettons de vous la remettre avec attestation en règle de M. le Bourgemestre de notre ville. (Hier volgde de volledige ledenlijst). Espérant, que vous reconnaitrez le peu de fondement de l'arme employée jusqu'à ce jour contre nous, nous vous saluons et vous prions d'agréer, Monsieur le Président, l'expression de nos sentiments distingués.”*⁶⁵

Om zeker te zijn van haar stuk legde deze vereniging dus wel eerst de lijst ter goedkeuring voor aan de burgemeester. We vonden in de lijst inderdaad geen

⁶³ Derwael (J.), *De Sociale achtergrond van de...*, pp. 97-101.

⁶⁴ SAG: fonds 171 W4.

⁶⁵ Wanneer men de beroepen bekijkt, blijken de leden van deze vereniging vooral uit de middenklasse te komen. Twintig van de 75 leden waren bediende. Verder vond men er twee industriëlen, een advocaat (die was ook eerste schepen van de stad Gent), twee gemeenteraadsleden, drie juweliers, een vrederechter, een dokter, een brouwer, enkele ploegbazen, ondernemers,... en tot slot ook nog een werkloze.

enkele arbeider terug. Opvallend was de aanwezigheid onder de leden van een schepen en twee gemeenteraadsleden van de stad. Ze waren alle drie van liberale strekking.⁶⁶ Men kan zich dus afvragen of de verspreiding van het gerucht, dat er arbeiders lid zouden zijn van deze club, niet eerder een soort afrekening was binnen het roeimilieu.

De verdenking dat er arbeiders lid zouden zijn van deze club komt ook naar voren in een van de notulen van de R.S.N.G. Op het moment dat enkele leden in 1890 van de R.G. in groep de overstap wilden maken naar de R.S.N.G., kwamen er bezwaren vanuit het bestuur. Deze bezwaren werden geuit op de bestuursvergadering van 29 april 1890:

“Séance de la commission du 29 avril 1890... Présentation des membres des Régates Gantoises. Mr. de Bavay demande la parole et expose que certains membres des Régates gantoises (dont trois honoraires) se sont adressés à lui en vue d'être présentés comme membres du Sport. Il a décliné cette présentation tout en promettant de consulter officieusement la commission sur l'opportunité d'une pareille demande. Mr. de Bavay donne diverses raisons qu'il juge être préemptoires pour faire écarter les candidatures de ces Messieurs. L'acceptation des hommes serait suivie de nombreuses présentations d'équipiers de feu les Régates. Or l'élément (sic) équipier de cette société étant en majeure partie composée d'ouvriers, ne conviendrait pas chez nous et y provoquerait des mécontentements certains, voir (sic) même des démissions. Il juge donc qu'il vaut mieux prendre souci de la qualité que de la quantité des membres en conservant ceux que nous avons plutôt que d'en accepter d'autres qui ne voudraient pas les premiers et apporteraient peut-être la désunion dans notre cercle. La commission approuve à l'unanimité cette manière de voir et charge Mr. de Bavay de répondre officieusement à ces Messieurs qu'en se présentant ils s'exposent à un échec, différents membres de la commission ayant été consultés et se montrant pour le moment assez hostiles à accepter les équipiers des Régats en général.

La commission décide aussi, après quelques observations présentées par M. Delmelle, Carpentier et Van Waesberghe de ne pas refuser en bloc telle ou telle catégorie d'anciens membres des Régates, mais de peser et examiner chaque candidature en particulier. De cette manière nous ne posons aucun précédent et restons absolument maître de la situation, tout en pouvant nous montrer très difficile dans le choix des nouveaux membres. Il ressort de la discussion qu'avant de présenter quelqu'un, il sera prudent de prendre l'avis de la commission, à moins qu'il ne s'agisse de membres dont l'acceptation ne peut soulever aucun doute.”⁶⁷

⁶⁶ DEVOLDER (K.), *Gij die door 't volk gekozen zijt...*, pp. 251-296.

⁶⁷ Notulen van de vergaderingen van de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent. (uit het archief van de club)

DE SOCIALE ACHTERGROND

De clubleiding aanvaardde dus geen collectieve overstap, maar wilde wel persoon per persoon bekijken. De goede sociale achtergrond van de leden werd verkozen boven het aantal lidmaatschappen. Arbeiders maakten dus geen kans om lid te worden van deze club. Niet alleen de arbeiders maakten geen kans om zich aan te sluiten bij deze club maar ook hun vertegenwoordigers. In mijn inleiding vermeldde ik reeds het voorval met de heer Anseele (cfr. supra).

Keren we terug naar de spanningen tussen de R.G. en de andere roeiclubs. Niet alleen werd de R.G. uitgesloten van wedstrijden gedurende een bepaalde periode, bovendien gingen de andere clubs in die jaren ook niet in op uitnodigingen voor wedstrijden en andere manifestaties georganiseerd door die club. Getuige daarvan een verslag van een vergadering van de R.S.N.G. op 23 september 1887:

“Séance de la commission du 23 septembre 1887... Mr. Mathieu fait savoir à la commission que des démarches ont été faites chez le vice-président par la société des régates gantoises pour participer à une fête nautique donnée à la porte de Bruges. Le vice-président n’ayant pu (sic) aller à la réunion de la commission de cette société a chargé Mr. De Vos de l’y remplacer. Mr. De Vos ne pouvant assister à notre scéance a prié Mr. Mathieu de bien vouloir transmettre la demande des régates gantoises à la commission. Mr. Mathieu fait d’abord savoir que le Club Nautique, également invité, a refusé de participer à la fête et qu’il serait par trop dérisoire pour nous d’y participer et qu’avant tout pour ne pas enfreindre le premier article de notre règlement la société ne pourrait pas y participer; la commission étant unanime à approuver, Mr. Matieu décide de ne pas y participer. Mr. Mathieu fait aussi observer que les régates gantoises demanderaient peut-être nos embarcations pour ce jour et pour la même raison que précédemment la commission décide de refuser ses embarcations; les propriétaires seuls sont libre (sic) de les prêter. Mrs. Van de Velde et Van der Voodt, délégués des R.G., comprennent après les explications données et ils se retirent regrettant notre abstention.”⁶⁸

We zien hier dat er als het ware een “cordon sanitaire” wordt opgetrokken door de R.S.N.G. en R.C.N.G. De redenen waarom ken ik spijtig genoeg niet, aangezien er geen enkel reglement van de club werd teruggevonden. Wanneer ik echter naar de twee vorige citaten kijk uit de notulen van de R.S.N.G., zou met een grote waarschijnlijkheid kunnen gesteld worden dat de reden was dat men vermoedens had dat er arbeiders lid waren van de R.G. De politieke kleur van de leden zou ook een reden kunnen geweest zijn, maar daar vond ik geen bewijzen van terug.

68 idem

Hoewel ze bij het vorige "probleem" aan één zeel trokken, was de relatie tussen de twee belangrijkste roeiclubs ook niet altijd even rooskleurig. Zo ontstonden er hevige discussies in verband met de samenstelling van de teams die afgevaardigd werden naar Henley.⁶⁹ In 1907 wilde de R.S.N.G. dat er in Henley onder haar kleuren gevaren zou worden, aangezien men in 1906 onder de kleuren van de R.C.N.G. had gevaren. Een bijkomend argument van de R.S.N.G. was dat haar sportieve inbreng groter was dan deze van de R.C.N.G. De R.S.N.G. zat ook verveeld met het feit dat de R.C.N.G. na de overwinning te Henley in 1906 de eretitel "Koninklijke Vereniging" had verkregen en zij niet. De R.C.N.G. stelde voor om net als het jaar voordien te Terdonk een wedstrijd te organiseren. Er zou dan onder de kleuren van de winnaar in Terdonk naar Henley gegaan worden. De beide Gentse roeiverenigingen knoopten onderhandelingen aan voor het vormen van een gemeenschappelijke ploeg, maar slaagden er niet in om een aanvaardbaar akkoord voor beide ploegen te vinden. De R.C.N.G. overwoog dan ook om samen met een Brusselse ploeg of alleen naar Henley af te reizen. Burgemeester Emile Braun nam toen het initiatief en nodigde de beide clubs uit op het stadshuis om tot een overeenkomst te komen. Intussen was ook de pers zich met het probleem gaan bemoeien en onder druk van de publiek opinie gaf de R.C.N.G. toe. Prins Albert, aanwezig op de roeiwedstrijden te Terdonk, drukte hierover zijn tevredenheid uit.⁷⁰

In 1908 werden de wedstrijden te Henley, wegens de Olympische Spelen, niet opengesteld voor buitenlandse ploegen. Ondanks bemiddelingspogingen bij de kabinetschef van de koning en in aanwezigheid van burgemeester Braun stuurde de R.C.N.G. een homogene ploeg naar de Spelen, waar ze een zilveren medaille behaalde. In 1909 werd weer, ditmaal zonder problemen, een gemengde ploeg naar Henley gestuurd. Na hevige discussies werd in 1911 door de R.S.N.G. een homogene ploeg naar Henley afgevaardigd die in een vroegtijdig stadium werd uitgeschakeld.⁷¹

Dit stuk bewijst volgens mij het grote aanzien dat de roeisport in het begin van de twintigste eeuw kende. Ik kan mij moeilijk voorstellen dat het koninklijk paleis of de burgemeester zich nu nog zou bemoeien met de samenstelling van de nationale ploegen in de roeisport of in gelijk welke andere sport.

Vanaf 1888 werden op Hemelvaartdag te Gent de Terdonk regatta's georganiseerd. De R.C.N.G. en R.S.N.G. verkregen hiervoor elk jaar, in een beurtrol-

⁶⁹ De roeiregatta te Henley werden aanzien als de belangrijkste wedstrijd van het seizoen in de roeisport.

⁷⁰ *Jubileumboek van de Koninklijke...*, pp. 41-42. In de werken uitgegeven door de Koninklijke Roeivereniging Club Gent vond ik niets over deze problematiek terug.

⁷¹ *Jubileumboek van de Koninklijke ...*, pp. 50-52.

DE SOCIALE ACHTERGROND

systeem, een subsidie van 2000 frank van de stad Gent.⁷² Op 15 november 1909 verstuurde G. De Smet, de voorzitter van de G.R., een brief naar de stad Gent om vanaf 1910 ook in het rotatiesysteem opgenomen te worden. De stad, bij name van Edward Anseele⁷³, antwoordde dat de clubs het onder elkaar moesten uitmaken wie in welk jaar de subsidie kreeg. Dit was natuurlijk om problemen vragen. De G.R. verstuurde dus een brief naar de voorzitter en de bestuursleden van de twee andere Gentse roeiclubs met de vraag of zij in 1910 de subsidie kon krijgen. De R.S.N.G. ging akkoord, indien zij in 1911 de toelage kreeg. De R.C.N.G. verzette zich echter, maar wilde wel de subsidie in 1911 aan de G.R. toekennen. Hiermee ging R.S.N.G. dan weer niet akkoord. Ondanks het aandringen van de G.R. besloot de Gentse gemeenteraad dat de subsidie werd toegekend aan de R.C.N.G. De G.R. verkreeg de 2000 frank voor het eerst in 1912. De twee machtigste roeiverenigingen van Gent haalden dus beiden hun slag thuis. De toelage, toch een aanzienlijk bedrag in die periode, werd door de clubs aangewend om de vervoers- (zowel van de roeiboten als de roeiers) en verblijfskosten van de buitenlandse sporters te betalen, om de veiligheid van de deelnemers en toeschouwers te verzekeren (de huur van dranghekkens,...), enz.⁷⁴ Wanneer ik dit alles naast elkaar plaats (de aanwezigheid van prins Albert op de Terdonk regatta van 1907, de subsidie van 2000 frank om de wedstrijd te organiseren, de meer dan 50000 toeschouwers in 1911, de deelname van buitenlandse ploegen,...) kan ik niet anders dan besluiten dat deze wedstrijden een groot nationaal en internationaal aanzien hadden.

6. Besluit

Het beoefenen van sport in clubverband lag op het einde van de negentiende en bij het begin van de twintigste eeuw enkel in de mogelijkheden van de meer begoeden en de betere middenklasse. Dit kwam onder andere door de financiële vereisten (lidgelden, aankoop en onderhoud van de materiële uitrusting,...) die de sportverenigingen stelden. Hierbij moet ik wel opmerken dat ik geen informatie vond over de lidgelden die men moest betalen bij de talrijke wielierclubs die ontstonden bij het begin van de twintigste eeuw in de buitenwijken en deelgemeenten van Gent. Verder moest men bij de meeste

⁷² De dienst feestelijkheden van de stad Gent kende in 1910 25000 frank aan subsidies toe. De verenigingen die dachten in aanmerking te kunnen komen voor een toelage moesten een aanvraag indienen. Daarna besliste de commissie van de dienst feestelijkheden over de toekenning. Zo vroeg in 1910 de Club Nautique 2000 frank (kreeg ze), de Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen vroeg 3000 frank (kreeg 2000) en de Belgische Wielrijdersbond vroeg 2000 frank (kreeg niets). Dit waren de enige sportclubs die subsidies vroegen. (SAG: fonds V313)

⁷³ Op dat moment was hij schepen van financiën, handel en nijverheid.

⁷⁴ SAG: fonds V313.

JOACHIM DERWAEL

verenigingen voorgedragen worden door minstens twee leden om kans te maken om lid te mogen worden. Daarna besliste het bestuur van de club of men de desbetreffende persoon de toestemming zou geven om toe te treden tot de club. Ook hierdoor bleven dus grote delen van de bevolking uitgesloten uit de talrijke sportverenigingen.

Een deel van de betere sociale klassen in Gent die aan sport in clubverband deden, volgde de technologische evoluties die zich in deze periode voordeden op de voet. Zo vond ik verschillende bestuursleden van de wielclubs Cercle Vélocipédique de Gand, Velodrome-Club en Vélocipédique Gantois terug in de bestuur van de automobielvereniging Automobile-Club des Flandres en verschillende bestuursleden en gewone leden van de A.C.F. bij de vliegclub Aéro-Club des Flandres. Vooral de overeenkomsten tussen de A.C.F. en Aé.C.F. zijn opvallend. De A.C.F. en Aé.C.F. deelden ook nog eens hetzelfde clublokaal, met name de "Excelsior Wine Club" op de Kouter.

De bestuursleden van de vijf hier vermelde verenigingen behoorden allen tot de hogere sociale klassen in Gent. Ze kwamen uit de adel en de hogere burgerij. Ze behoorden tot een klasse van industriëlen, eigenaars en mensen met een vrij beroep.

Uit mijn onderzoek naar de sociale achtergrond van de bestuursleden van de diverse sportverenigingen, aan de hand van de belastingen die ze betaalden en het beroep dat ze uitoefenden, kan ik drie socio-professionele categorieën onderscheiden waarin ik de bestuursleden van de verschillende onderzochte sportclubs kan onderverdelen. Ten eerste was er de adel en de hogere burgerij. Deze categorie bestond vooral uit industriëlen, eigenaars en mensen met een vrij beroep. De personen uit deze categorie vond ik vooral terug in het bestuur van de A.C.F., Aé.C.F., Yacht Club de Gand, Royal Sailing Club, Royal Club Nautique de Gand, Koninklijke Roeivereniging Sport Gent en Société Auxiliaire du Royal Sport Nautique. Ten tweede was er de categorie met vooral personen met een vrij beroep, eigenaars, zelfstandigen en enkele leden uit de adel. Deze mensen zetelden voornamelijk in het bestuur van de Motocyclette-Club van Oost-Vlaanderen, Royal Club Gymnastique, Régates Gantoises, Touring-Club van België, Trotting-Club des Flandres en Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen. Tot slot was er de derde categorie die vooral bestond uit middenstanders (zelfstandigen) en af en toe werknemers. Deze waren terug te vinden in het bestuur van de Akkergem-Vélo, Belgische Wielrijdersbond, God en Vaderland (wielrijdersafdeling), Gentsche Regatten, Gentsche Velo Sportclub, Ghent Wheelman, Kelderwitters, Lust en Vermaak, Moed en Kracht, Nachtegaal, Noordstar, Roelandszonen, Rooigem-Veloclub, Rooigemsche Wielrijders, Sint-Amansberg Vooruit, Union Vélocipédique de Gand, Veloce Club Stade Gantois, Velo-club l'Aurore, Velofanfare van Gent l'Aigle, Velo-fanfare (zangclub) de Zwaluw en Wielrijdersbond van Ledeborg.

DE SOCIALE ACHTERGROND

Bepaalde beroepsgroepen komen dus voor in twee categorieën. Dit onderscheid maakte ik omdat er grote discrepanties bestonden in de belastingen die bepaalde personen uit dezelfde beroepsgroep betaalden.

Tot de eerste twee categorieën behoorden dus de automobiel-, vlieg- en zeilclubs. De wielersclubs vond ik enkel bij de twee laatste categorieën terug. Enkel de C.V.G., V.C. en V.G. vormden hierop een uitzondering. Deze wielersclubs was echter een kort leven beschoren en een groot aantal bestuurders stapten over naar de A.C.F. De roeiverenigingen kwam ik in de drie categorieën tegen.

Er is dus een duidelijke scheidingslijn merkbaar. De betere sociale klassen in Gent hielden zich vooral bezig met sporten uit de eerste twee categorieën. Bij de sporttakken die in de drie groepen voorkwamen, trad er een polarisering op waarbij de beter begoeden zich vooral aansloten bij dezelfde club(s) binnen eenzelfde sporttak. Vaak waren deze verenigingen, waar de beter begoeden zich bij aansloten, ook de oudste clubs. Het beste voorbeeld hiervan vond ik terug bij de automobielclubs. De A.C.F. werd opgericht in 1899. Het bestuur van deze vereniging bestond vooral uit industriëlen, eigenaars, renteniers,... Vele personen uit de adel waren eveneens bij deze club aangesloten. Pas enkele jaren later, namelijk in 1906, werd de M.C.O.V. erkend door de stad Gent. De bestuurslui van deze laatste vereniging behoorden duidelijk tot een andere sociale klasse dan deze van de A.C.F. Onder de bestuurslui van de M.C.O.V. bevonden zich naast fabrikanten ook zelfstandigen en bedienden. Het gemiddelde aan belastingen dat de bestuursleden van de M.C.O.V. betaalden lag lager dan dat betaald door de bestuurslui van de A.C.F. Ik kan stellen dat de middenklasse zich spiegelde aan de hogere burgerij.

De clublokalen van de verenigingen uit de eerste twee categorieën waren grotendeels gevestigd op en rond de Kouter (Koophandelsplein, Schouwburgstraat,...) en in de vernieuwde straten en pleinen in het stadscentrum zoals de Brabantdam, Vlaanderenstraat,... Op deze plaatsen waren eveneens de clublokalen van de meerderheid van de wielersclubs op het einde van de negentiende eeuw gevestigd. Bij het begin van de twintigste eeuw echter kende de wielersport te Gent een enorme expansie. Dit bleek uit het stijgend aantal wielerverenigingen dat ik vanaf 1900 terugvond in de wegwijzer van de stad Gent. De lokalen van die nieuw opgerichte clubs waren evenwel niet meer grotendeels gesitueerd in het centrum van de stad, maar vooral in de buitenwijken en deelgemeenten van Gent. Dit feit, in combinatie met de resultaten van het onderzoek naar de beroepsactiviteiten van de bestuursleden van de wielersclubs en het stijgende aantal wielerverenigingen, doet mij besluiten dat er zich vanaf het begin van de twintigste eeuw een soort democratiseringsproces in de wielersport voordeed.

Ik besprak reeds in dit besluit dat er tussen de bestuurslijsten van onder ande-

JOACHIM DERWAELE

re de A.C.F. en A.é.C.F. overeenkomsten bestonden. Tussen de Belgische Wielrijdersbond (afdeling Oost-Vlaanderen) en de Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen merkte ik eveneens een verschuiving op. Een groot deel van de bestuursleden van de B.W. stapte op bij de club uit ontevredenheid met de gevoerde politiek en richtte de W.V.O.V. op. Deze twee clubs waren overkoepelede verenigingen die de belangen van de andere wielclubs behartigden. De Oost-Vlaamse bestuurders van de B.W. vonden dat deze club zich te veel richtte op de behartiging van de belangen van de Brusselse en Brabantse wielclubs en daarom stapten ze op. Verder werden alle bestuursleden van de Verenigde Wielrijderskringen van Gent en omliggende bij de B.W. en/of W.V.O.V. teruggevonden.

In dit artikel kwamen ook een aantal spanningen binnen en tussen de verschillende sportverenigingen aan bod. Zo vermeldde ik reeds in dit besluit dat de spanningen binnen de B.W. leidden tot de afscheiding van een aantal bestuursleden die zich vervolgens verenigden in de W.V.O.V. Het meest opvallend waren de spanningen tussen de verschillende Gentse roeiclubs. Deze spanningen manifesteerden zich niet alleen op sportief vlak, maar ook op sociaal vlak. Zo weigerden de Koninklijke Roeivereniging Sport Gent en Koninklijke Roeivereniging Club Gent deel te nemen aan wedstrijden georganiseerd door de Régates Gantoises. Deze laatste club werd ook geweerd uit wedstrijden die de andere club organiseerde. Als reden hiervoor werd opgegeven dat men niet in contact wou komen met clubs die arbeiders onder hun leden telden. De samenstelling van de roeiploeg die naar Henley zou gaan om deel te nemen aan de prestigieuze "Grand Challenge Club" zorgde voor grote spanningen tussen de R.S.N.G. en R.C.N.G. Burgemeester Braun moest meerdere malen, onder andere in 1907, de onderhandelingen tussen de twee clubs leiden om tot een vergelijk te komen.

Tot slot van dit artikel nog een aantal bemerkingen. Ik gebruikte voor mijn scriptie slechts een beperkt aantal keren de teruggevonden ledenlijsten van verschillende verenigingen. Deze werden wel ongeveer allemaal ingebracht in de computer en kunnen bijgevolg gebruikt worden voor verder onderzoek (zoals bijvoorbeeld de sociale achtergrond van die leden). Verder pleit ik ervoor dat de archieven van de sportverenigingen op een zorgvuldige manier zouden bewaard worden. Indien de verenigingen ze zelf niet willen behouden, zoals met de Royal Racing Club de Gand⁷⁵ het geval was, laat ze dan opgenomen worden in een centraal archief. De behaalde trofeeën en bekertjes worden wel goed bewaard, maar met de bewaring van de andere archieven zoals foto's, ledenlijsten, notulen van vergaderingen,... is het pover gesteld.

⁷⁵ De voetbalvereniging, nu bekend onder de naam Racing Club Gent-Zeehaven, liet de meeste van haar archieven, volgens de heer Du Seuil, vernietigen in de jaren zeventig bij de bouw van een nieuwe tribune.

DE SOCIALE ACHTERGROND

Bijlage A: Overzicht van de clublokalen

Ook de clublokalen van verenigingen uit andere dan de in dit artikel behandelde sporttakken worden hier vermeld.

<u>CLUB</u>	<u>JAREN</u>	<u>NAAM</u>	<u>ADRES</u>
A.C.F.	1900-1906	Hôtel Royal	Kouter 7
	1907-1914	Excelsior Wine Club	Kouter 16
A.C.G.	1897	Taverne Royal	Koornmarkt 26
Aé.C.F.	1909-1914	Excelsior Wine Club	Kouter 16
A.S.C.	1907	Zaal der Notarissen	Winkelstraat 1
A.V.	1897-1914	Salon Napoléon	Coupure 161 Coupure 143 (vanaf 1911)
Bic.	1900		Kraanlei
B.O.L.L.	1909-1914	Café du Hambourg	Vooruitgangplein (Ledeberg)
B.S.G.	1913-1914	Hôtel Ganda	Brabantdam 17
B.W.	1911-1914	Taverne Royale	Kammerstraat 10
Burgerkr.	1897		Lange Meer 18
	1898		Wellingstraat
C.A.G.	1898-1904		Sint-Jansvest 6
	1905-1906		Korte Dagsteeg 23
C.d'E.G.	1896		Bagattenstraat 44
	1897-1900		Kouter 12
	1901		Kouter 13
C.E.	1896-1904		Lammerstraat 13
	1908-1910		Sint-Amandstraat 42
	1911		Sint-Amandstraat 38
C.E.G.	1912-1914		Rozierstraat 87
C.S.d.G.	1905	Zaal der Notarissen	Winkelstraat 1
C.S.G.	1908	Café aux Champs Elysées	Citadellaan 46
C.U.G.	1899-1900	Gentse Velodroom	Godshuizenlaan
E.R.C.	1898-1900	Cambrinus	Vlaanderenstraat 75
E.S.G.	1907	Société Colombophile	Vrijdagmarkt 46
F.C.	1899-1900	Hôtel d'Allemagne	Koornmarkt
F.C.d.G.	1905	Jardin de Glacis	Kortrijksesteenweg 72
F.S.I.G.	1914		Coupure 237 (secretariaat)
		Petit Gambrinus	(lokaal)
G.A.	1911		Ketelvest 3
G.B.C.	1909		Brugsesteenweg
G.C.G.	1909-1911	Westveldplein	Sint-Amansberg
G.e.V.(v.)	1911	Landbouwershuis	Gouden Leeuwplein 7
	1912-1914		Burgstraat 9
G.e.V.(w.)	1907-1910	Landbouwershuis	Gouden Leeuwplein 12
G.R.	1907	La Chasse Royale	

JOACHIM DERWAEL

	1910-1911	de Zwaan	Noordstraat 37
	1912-1914	Café du Théâtre	Schouwburgstraat 5
G.S.	1902		
G.V.S.	1904	Au nouveau Saint-Pierre	Onderstraat 37
	1905-1910		Koningstraat 17
	1911-1914		Koningstraat 21
G.W.	1895		Kraanlei 2
	1896-1897	Sint-Jorishof	Hoogpoort
	1899-1906	koffiehuis "de Beurs"	Koophandelsplein 10
G.Wielr.	1896	Hôtel de Gand	Graaf van Vlaanderenplein 20
I.B.P.S.	1902		Korte Dagsteeg 23
	1903-1909		Korte Dagsteeg 25
	1910		Vogelmarkt
	1913-1914	koffiehuis "de Koombloem"	Paddenhoek
K.A.A.G.	1897-1910	Gemeente-Gymnasium	Sint-Agnetestraat
	1905-1911	Mussenstraat (plein)	
	1911-1914	Hotel Ganda	Brabantdam 19
	1912-1914	Albertlaan (plein)	
	1914		Sint-Agnetestraat 5 (zaal)
K.B.M.W.G.	1900	Skating-Ring	Bagattenstraat 21
Kelderw.	1909-1911		Molenaarsstraat 115
K.G.S.M.	1891-1896	de Nieuwe Halle	naast het Belfort
	1897-1900	de Oude Lakenhalle	Sint-Janstraat 1
	1901-1914	de Oude Lakenhalle	Sint-Baafsplein 1
Klauw.	1899-1900		Kerkplein 1 (Sint-Amandsberg)
	1901-1914		Kerkplein 2 (Sint-Amandsberg)
K.S.J.A.	1896-1914	de Amerikaanse Staten	Wilderoosstraat 6
K.Y.C.G.	1906		Koophandelsplein 10
	1907-1909	Café Suisse	Laurentplein 12
	1907-1914	Oostakker-Langerbrugge	
	1910	Hotel Royal Victoria	Kouter 7
	1911-1913	Hotel de la Poste	Kouter 14
	1911-1913	Zwemkom	Ekkergemlaan
	1914		Molenaarsstraat 58
L.e.V.	1909-1914		Gasmeterlaan 100
L.R.V.	1908-1914		Kouter 7
L.W.	1901		Peperstraat 25
M.A.P.	1899-1914		Kouter 7
M.C.O.V.	1907-1910	Zaal voor Notarissen	Winkelstraat 1
	1911-1912	Hôtel Métropole	Vogelmarkt
	1913-1914	Hôtel de la Poste	Kouter
M.e.K.	1911-1914	Den Turk	Galgenbergstraat 11
M.R.	1903		Palinghuizen
M.W.	1896	de Vrede	Karperstraat 112
Nachteg.	1912-1914		Gasmeterlaan 223
Noordst.	1) 1901	café Teniers	Plezantevest 53
	2) 1907		Wallestraat 58

DE SOCIALE ACHTERGROND

N.S.C.G.	3) 1910-1914 1912		Brusselselaan 33 Meersstraat 82
O.S.G.	1903-1905 1906-1910	Club de Tennis	Dreef van de Velodroom Kortrijksesteenweg 221
O.W.	1914		Hundelgemsesteenweg 303
P.G.	1896	Grand Hôtel	Kuiperskaai
P.Gant.	1903		Kunstlaan 1
R.B.S.C.	1899 1900-1908 1909-1914	Verkoopzaal voor Notarissen Excelsior Wine C°	Drongensesteenweg Winkelstraat Kouter 16
R.C.	1885		Koestraat 4
R.C.d.G.	1891		Terplatenkaai
R.C.G.	1896-1901 1907-1912 1913-1914		Theresianenstraat 10-12 Volderstraat 7 Barenstraat 14
R.Cl.	1886	Au petit Courtrai	Kortrijksesteenweg
R.C.N.G.	1890-1892 1893 1894-1896 1897-1898 1897-1911 1899-1908 1909-1910 1911-1914 1912-1914	de Zwaan de Chasse Royale café Royal	Noordkaai 26 Noordstraat 40 Bijlokekaai 44 Koophandelsplein 13 Bijlokekaai 25 (zomerlokaal) Schouwburgstraat 7 Koophandelsplein 13 Koophandelsplein 15 Henleykaai 6
R.G.	1890-1895		Elyzeese Velden
Roel.Zon.	1902-1914		Brugsesteenweg 138
R.R.C.G.	1900-1913 1903-1905 1906-1908 1909-1914 1914	Café du Théâtre plein De Smet Café des Arts	Schouwburgstraat 5 Sint-Amandsberg (plein) nabij de Noordstatie te Gentbrugge (plein) Ongerijstraat (Gentbrugge) (plein) Pouillemarkt
R.S.N.G.	1890 1891 1892 1892-1900 1897-1910 1901 1902-1914 1911-1914		Ekkergemboulevard 117 Ekkergemboulevard 201 Schouwburgstraat Kouter 12 Ekkergemlaan 201 Kouter 13 Schouwburgstraat 8 Ekkergemlaan 157
Run.C.	1886	de Halve Maan	Kortrijksepoort
R.V.	1902-1903		Drongensesteenweg 115
R.W.	1910-1913 1914		Rooigemlaan 223 Rooigemlaan 247

JOACHIM DERWAEL

S.A.B.	1900	la Fleur d'Or	Coupure 130
S.A.G.	1911	café Central	Botermarkt
S.A.V.	1903-1905		Antwerpsesteenweg 2
S.C.E.	1906-1910		Londenstraat 78
	1911		Londenstraat 90
	1912-1914		Hoogstraat 35
S.C.G.	1903	Skating Rink	
S.C.U.	1898	Cambrinus	Vlaanderenstraat 75
S.e.Z.	1905-1910		Snoekstraat 14 (Gentbrugge)
	1911-1914		Snoekstraat 16 (Gentbrugge)
S.F.C.	1910	het Baldershof	Fuchsiastraat
S.G.	1908-1914	café des Arts	Schouburgstraat
S.Ge.	1895-1896		Vrijdagmarkt 9
S.H.G.	1911-1914	Hôtel de Londres et du Sud	Graaf van Vlaanderenplein 6
S.J.	1911-1913		Oude Houtlei 44
	1914		Hoogstraat 69
S.P.	1894	Grand Hôtel	
		Taverne de l'Opéra	Kouter
Sparta	1895		Koornlei 18
S.R.	1909	Roller Skating Rink	Bagattenstraat 21
S.V.S.	1911		Ottergemsesteenweg 234
T.C.F.	1908-1914	het Vlaamsch Hoofd	Steendam 54
Turnver.	1895		Sint-Margrietstraat 11
U.S.	1896-1900		Brusselsesteenweg 33
U.C.G.	1897-1900		Kouter 7
Univers.	1910-1914	Hôtel Ganda	Brabantdam
U.P.	1891		Ekkergemlaan
U.S.G.	1905	Gouden Pijp	Brugsesteenweg 23
U.V.G.	1895	Grand Hôtel	Vlaanderenstraat
	1907	Au Sport	Poel 23
	1908-1914	Au Sport	Sint-Michielsstraat 27
U.V.L.	1897-1900	Au Duc de Bavière	Brusselsesteenweg
	1901-1912	de Nieuwe Koningen	Brusselsestraat 35
V.C.	1895-1898		Vlaanderenstraat 41
V.C.I'A.	1910-1914		Klein Meerhem 52
V.C.E.M.	1901		Voorhavenlaan 5
V.C.G.	1895-1898	café de la Gare	Statiestraat
	1899	Verkoopplaats voor Notarissen	Laurentplein
	1900	café du Petit Lion d'Or	Pouillemarkt
V.C.Ganda	1914		Molenaarsstraat 115
V.C.H.	1900		Bagattenstraat
V.C.H.K.	1901	het Wit Kruis	Groot Meerhem 86
V.C.L.B.	1909	de Stad Leuven	
V.C.P.R.	1912	het Tonneken	Populierstraat 9
V.C.R.	1902	Bloemendaal	Elyzeese Velden 5
V.C.S.G.	1911-1914	Café des Arts	Schouburgstraat 8
V.C.S.W.	1910		Hultsestraat 1

DE SOCIALE ACHTERGROND

Velovr.	1914	het Voermanneke	Biestraat 18
V.FI'A.	1901-1908		Heuvelstraat 46
	1909-1910		Sint-Amandstraat 50
	1911-1914		Sint-Amandstraat 46
V.G.	1899-1900		Godshuizenlaan
VI.	1906		Bommelstraat 42
V.M.I.	1907-1910		Brusselsesteenweg 169 (Gentbrugge)
	1911-1914		Brusselsesteenweg 241 (Gentbrugge)
V.M.S.J.	1908		Vlotstraat
Vr.C.	1914		Bloemstraat 1 (Ledeberg)
V.V.	1905	de Karpel	Zwijnaardsesteenweg 581
V.W.G.	1910	Koornbloem	Paddenhoek 7
	1911-1912	Taverne Royal	Kammerstraat 10
V.Z.C.D.Z.	1902-1910		Bagattenstraat 33
	1911		Bagattenstraat 27
Wapenbr.	1895-1900		Lange Violettenstraat 29
W.B.	1899-1903	St.Arnaud	Kortrijksestraat 193
	1904-1905	het Keetje	Kortrijksestraat 114
W.C.G.	1897-1900		Kerkstraat 101 (Ledeberg)
	1901		Kerkstraat 109 (Ledeberg)
W.L.	1897-1909		Vooruitgangplein 2 (Ledeberg)
W.S.A.	1897-1900		Antwerpsesteenweg 47
	1901-1905		Antwerpsesteenweg 49
	1906		Antwerpsesteenweg 19
	1907-1914		Heyveldstraat 2
W.V.O.V.	1903-1907	Zaal voor Notarissen	Winkelstraat 1
	1908-1912	café Metropole	Kouter
	1913-1914	Trois Suisses	Koornmarkt

JOACHIM DERWAEL

Bijlage B: Lijst met afkortingen

De huidige naam van de sportclub wordt telkens tussen haakjes geplaatst onder de toenmalige naam.

- A.C.F. Automobile-Club des Flandres
(Koninklijke Automobiël Club der Vlaanderen)
- A.C.G. Athlétic Club Gantois
- A.é.C.F. Aéro-club des Flandres
- A.S.C. Atheneum Sporting Club
- A.V. Akkergem-Vélo
- Bic. le Biceps
- B.O.L.L. Bond der Oud-leerlingen van Ledeberg (wielrijdersafdeling)
- B.S.G. Boys Scouts Gantois
- B.W. Belgische Wielrijdersbond (afdeling Oost-Vlaanderen)
- Burgerkr. Burgerkring (wielrijdersafdeling)
- C.A.G. Club d'Armes de Gand
- C.d'E.G. Cercle d'Escrime de Gand
- C.E. Cercle Equestre
- C.E.G. Cercle Equestre Gantois
- C.S.d.G. Cercle Sportive de Gand
- C.S.G. le Cercle Sportif Gantois
- C.U.G. Cyclist Union de Gand
- C.V.G. Cercle Vélocipédique de Gand
- E.R.C. Etoile Rouge Cycliste
- E.S.G. l'Etoile Sportive de Gand
- F.C. Flying Club
- F.C.d.G. Football Club de Gand
- F.S.I.G. Fédération Sportive Inter-banques Gantois
- G.A. Gentschen Atletenclub
- G.B.C. Ghent Bicycle Club
- G.C.G. Golf-Club van Gent
- G.R. Gentsche Regatten
- G.S. Gand Sport
- G.e.V. (v. en w.) God en Vaderland (voetbal- en wielrijdersafdeling)
- G.V.S. Gentsche Velo Sportclub
(Koninklijke Gentse Velo Sport)
- G.W. Ghent Wheelman of Ghent-Wheelmen
- G.Wielr. Gentsche Wielrijders
- I.B.P.S. Internationale Bond van Professors en Schermliefhebbers

- K.A.A.G. Association Athlétique la Gantoise
(Koninklijke Atletiek Associatie Gent)
- K.B.M.W.G. Kring der Burgerlijke en Militaire Wapenmeesters van Gent
- K.B.W. Koninklijke Belgische Wielrijdersbond
- Kelderw. de Kelderwitters
- Klauw. de Klauwaerts
- K.G.S.M. Koninklijke en Ridderlijke Gilde van Sint-Michiel
- K.S.J.A. Koninklijke Schermaatschappij Jeanne d'Arc
- K.Y.C.G. Yacht Club de Gand et Motor Boat Club des Flandres
(Koninklijke Yachtclub van Gent)

DE SOCIALE ACHTERGROND

- L.e.V.	Lust en Vermaak
- L.R.V.	Belgisch Landelijk Renbaan-Verbond
- L.W.	de Lustige Wielrijders
- M.A.P.	Maatschappij ter aanmoediging der Paardenloopstrijden
- M.C.O.V.	Motocyclette-Club van Oost-Vlaanderen
- M.e.K.	Moed en Kracht
- M.R.	de Montagne russe rijders (?) ⁷⁶
- M.W.	de Moedige Wielrijders
- Nachteg.	Nachtegaal
- Noordst.	Noordstar
- N.S.C.G.	National Sporting Club de Gand
- O.S.G.	Omnium Sporting Gantois (Omnium Sporting Club)
- O.W.	Onafhankelijke Wielrijdersbond
- P.G.	Pédale Gantoise
- P.Gant.	la Pédale Gantoise
- R.B.S.C.	Royal Sailing Club (Royal Belgium Sailing Club)
- R.C.	Racing Club
- R.Cl.	Running Club
- R.C.d.G.	Rowing Club de Gand
- R.C.G.	Royal Club Gymnastique
- R.C.N.G.	Royal Club Nautique de Gand (Koninklijke Roeivereniging Club Gent)
- R.G.	Régates Gantoises
- Roel. Zon.	de Roelandszonen
- R.R.C.G.	Royal Racing Club de Gand (Racing Club Gent-Zeehaven)
- R.S.N.G.	Royal Sport Nautique de Gand (Koninklijke Roeivereniging Sport Gent)
- Run.C.	Runner's Club
- R.V.	Rooigem-Veloclub
- R.W.	de Rooigemsche Wielrijders
- S.A.B.	Société d'Athlétiques Belgica
- S.A.R.S.N.	Société Auxiliaire du Royal Sport Nautique
- S.A.V.	Sint-Amandsberg Vooruit
- S.C.E.	Sporting Club Eendracht (atletische afdeling)
- S.C.G.	Sporting Club Gantois
- S.C.U.	Sporting Club Universitaire
- S.e.Z.	Snelheid en Zang
- S.F.C.	Sparta Football Club
- S.G.	Stade Gantois
- S.Ge.	Sint-George
- S.G.K.	Syndicaat der Gentsche Koersrijders
- S.H.G.	Société Hippique de Gand
- S.J.	Sint-Joris
- S.P.	Sport Pédestre

⁷⁶ De naam van de club was met de hand geschreven en zo goed als onleesbaar.

JOACHIM DERWAELE

- S.R.	Skating Ring
- S.V.S	Société de Vélo de Star
- T.C.B.	Touring-Club van België (afdeling Oost-Vlaanderen)
- T.C.F.	Trotting-Club des Flandres
- Turnver.	Turnvereniging
- U.C.G.	Union Civile de Gand (wielrijdersafdeling)
- Univers.	Universitas
- U.P.	Union Pedestre
- U.S.	Union Sportive
- U.S.G.	Union des Sportsmen Gantois
- U.V.G.	Union Vélocipédique de Gand
- U.V.L.	Union Vélocipédique de Ledeberg
- V.C.	Velodrome-Club
- V.C.I'A.	Velo-club l'Aurore
- V.C.E.M.	Veloclub Eendracht Muide
- V.C.G.	Veloce Club Gantois
- V.C.Ganda	Veloclub Ganda
- V.C.H.	Velo Club l'Hirondelle
- V.C.H.K.	Veloclub Heilig Kerst
- V.C.L.B.	Velo Club de Lustige Boeren
- V.C.P.R.	Velo-club de Plezante Rijders
- V.C.R.	Veloclub Rabot
- V.C.S.G.	Veloce Club Stade Gantois
- V.C.S.W.	Velo Club de Snelle Wielrijders
- Velovr.	Velovrienden
- V.F.I'A.	Velo-fanfare van Gent l'Aigle
- V.G.	Vélodrome Gantois
- Vl.	Vlieguit
- Vl.W.	Vlaamsche Wielrijderskring
- V.M.I.	Velo-Motoclub les Infatigables
- V.M.S.J.	Voetbalmaatschappij Ste Joseph
- Vr.C.	Vrienden-Club
- V.V.	Vlucht vrienden
- V.W.G.	Vereenigde Wielrijderskringen van Gent en omliggende
- V.Z.C.D.Z.	Velo-fanfare (zangclub) de Zwaluw
- Wapenbr.	Wapenbroeders
- W.B.	Wapenbroeders (b)
- W.L.	Wielrijdersbond van Ledeberg
- W.C.G.	Wielrijdersclub van Gentbrugge
- W.S.A.	Wielrijdersclub van Sint-Amansberg
- W.V.O.V.	Wielrijdersvereniging van Oost-Vlaanderen